

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים

דף ל"ד

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

ד א מיי פייב מלל אסות
ה' יו ופכ"ח מהל מלל הלי
קטנ עקן מח ולחן פח
טו"ש ע"ה"ע קימן ע ספח
וטו"ש ע"ה"ע קימן קט ספח
ז:

ח ב מיי פ"ו מלכות נדרים
ה"ה קטנ לחן נכח טו"ש
י"ד קימן קט ספח ז:

פניני רש"י

חנן אמר איבר את
מעותיו. שלא אמרתי לך
הלווא ואלו אפרע אלל אם
הלווא תתן הלוואה
למעותיה על מנת ששולם
לו הלוואה והיא תועבת
הבעל וישלם...

(מכונות ק:)

הוספות

חנן אמר איבר מעותיו.
משום דהוה מביתו ארבע עלמא
ואיג' דחייב במכונות אשתו
מ"מ יכול לומר שדיחה
מספיקת מפעשה דיהוה וא"ת
הוא פרק השני (א"ת)
הפועלים (ב"מ ז') דרעה
שהקדים ברושם ובמקלות
החזיק ונטילק שברם מפעל
הבית ואמאי כדמיינן אר
בעלמא וי"ל דלאו מביתו הוא
כיון דבר הדיקא שאם לא
הקדים תארי היה אוכל
הבית והיבא דלא ברי
הדיקא שהארי אתו ממש
עומד ומזמן ואינו מצילו כי
אם מפתח הארי לא הוה ברי
הדיקא וא"ת כפורי וחוב
מביתו מיהו והלא ידע לכל
שיש לו לפרוע חובו וא"ת
מנהגו וי"ל דפרוע חובו היינו
זן אשתו ובני דאפשר
לשחרורו מפעשה דיהוה ולא
בדי הדיקא אבל לא ידע
דמקצא אחר כן זן את בנה
דאז כחוצו אלמא ממשע דמה
שיאמר זן בני לא פרוע חובו
וי"ל דרישא מיייר גבר אשתו
דאז בני שלא מפריע וטמא
מיייר בפניו וזהו חידוש ואף
על גב שפסוקים בפני ואין
מחזיקו אפי' חשבין להו
מביתו וי"ל דפרוע חובו היינו
פרוע ממש וא"ת א"ת דאז
לואו מביתו אר י"ל דכיון
לומר דע"ה לפרוע חובו
מפסיקין ליה דמחיל לי
באשתו במשכונן מפסיקין ליה
והדר לי משכני הלכך לאו ברי
הדיקא ולכך הוה פרישה אר:
דמחיל ליה פרישה דרב
יוסף. מ"ה בשם שםק במנחת
אברהם ואת' ואל' אכלת
הנאה להקדש אותה פרישה
במקום שנטילק עליה שבר
וי"ל דלא מצי לרין לרעת
כמה פעמים פטור הוא על דה
מפיקת רפתא לענין וא"ת
הוא אבדוריו אר בעלמא הוא
שפירט מצינו העני דאפי'
גבי פרוע חוב חשבין ליה
מביתו אר משום דע"ה למייר
פסיקין ליה לפיכך לא ברי
הדיקא כי' שהוא גבר פרישה
שאניא פרישה כי' הוא לא
חייב הגאה וי"ל דפרוע חובו
היינו אותי שפורע חובו עבדו
מביתו אר מפעלו הלכך לאו
בדי הדיקא ולכך הוה כמביתו
אר אבל האב המזוין עצמו
כמביתו האר ממש עצמו עיי'
שפתקס באבדוריו חבירו והיי'
הוא כאילו גזל מביטו של
בעל אבדור ונתנה לעני היל
גבי פרוע חובו אר הבעל חוב
גזל מכות מהו לפרוע חובו
כמו כן היה אסור:

אפי' תימא דברי חבל. דאפי' לרבנן דלמרי שחייב ליה להחזיר
לזה דמי החוב שפרע כשצונו גבי מודר הנאה דיינינו מתני'
דיהיב על מנת שלא לפרוע עסקינן. כלומר דכשהלווה המנה עמו שלא
יהא כח בחבירו לכופו אלא כשיצאה הלווה יפרענו מדעתו הלכך כי

פרע ליה מדיר לאותו חוב דאע"ג
דלפטר דמודר משום כסופא פרע
ליה אפי' כיון דאי בעי לא פרע
ליה לאו מידי יהיב ליה למודר וכו'
מינה פרע ו' חובו אלא שוקל לו
את שקלו היכי שרי אליצא לרבנן
איכא למימר דמתניתין לדידהו
משכחה לה כגון ששלה את שקלו
וגגגו או אדז משנתרמה תרומה דכי
ה"ג פטור מלשלם כדמתי' כהה"ז
(ב"מ ז: ז') בני העיר ששקלו את שקליהם
וגגגו או אדזו אס' משנתרמה
תרומה נשבעין לגזרים הלכך כי שוקל
מודר את שקלו מידי דלא מחייב זה
מודר קייב וקמ"ל שאע"פ שהיה
דרכן לפרוע אותו שרי כיון שאין
הגזרים יכולין לכופו: גזירה שלא
לפרוע אשו לפרוע. כלומר דאי
אמר' דמדיי פרוע לו חובו של
מודר כשלוה ע"מ שלא לפרוע איכא
למימר דלמא פרע ליה אע"פ שהיה
אזו המודר ע"מ שיכנס המלוה
לפרוע הלכך אי מתני' רבנן ליכא
גזירה דשרי אלא ודאי חנן ומומר
בכל ענין. ובפרק שני דייני גזירות

(מכונות קה). ממקינן בגזירה אחריתא דלמרי תס' נהי דהנאה לית ליה
כסופא מי ליה ליה והאי עמד א' ופירנס את אשתו דלמרי דלחנן
היח מעותיו על קרן הזכי כתב הרשב"א ז"ל דדוקא דמפרש
שנתנתו מזונות שחייב לה בעלה הוא נותן לה דככה"ג אמר חנן
דפטור אלל פירנס סתם חזר וגובה לפי שכל המפרנס סתם אינו
מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלוואה ונמלא שהיה חייבה לו
ומי שפרנס אותה גובה ממנה והיא גובה מבעלה וכמו שפרש"י
ז"ל בפרק שני דייני גזירות גבי לוואה ואכלה מאי דלמרי דאכלה והיא
נפרעת מבעלה ובעל חוב גובה ממנה והיא ראה דהמפרנס סתם
לא אמרי' בתמנה קייב אלא לשם הלוואה מיוחד לתוך עדה
חבירו ונטעה שלא כדשות (מכונות פ. ג"מ קה). דחייב בעל השדה

לשלם ולא כל הימנו שיאמר בתמנה נחת לי ועוד ראה מדגנס צירושלמי בפרק ח' ונשך חד צר נש אישאל צירושלמי דינרין אשירימיה
גו בימיה אמר ליה ה' לי דינרין אמר ליה ה' לי אגר בימי אחא עובדא קמיה דר' אלא צר וצניא ומריקו ליה מאי דהוה חמי למשרייה
והכח ודאי כשהעמידו סתם בתוך ימיו מיייר ולא כשהעמידו בפירוש כשכר דא"כ לא הוה אמר ליה אידך ה' לי כל דינרין דהוה
פרע ליה מה שהתנה עמו לתת לו כשצרכו וכן נמי ליכא למימר דמשום דצית קאמר דא"כ הוה ליה למימר נכה לי אגר בימי
אלמא המשרה חבירו בתוך ביתו סתם לא למתנה א"כיון אלא לשכירות וכיון שכן המפרנס אשת חבירו סתם חזר וגובה ממנו אלל
דבריו ז"ל. ואינם מחזירים לדעמי דעמי דהני מוכחי דהמנהג את חבירו סתם לאו לשם מתנה קא מכוון אפילו הכי המפרנס את אשת
חבירו סתם לתנן היות מעותיו על קרן הזכי משום דעמי דלאו בתורת מתנה קעביד מיהו סתמא ז' אדעתא דבעל נחית ולא אדעתא
דידה שכבר הוא יודע שאין לאשה זו נכסים שהיא נפרע מהן אלא מבעלה ולא מסיק אדעתיה למר שמתחייב היא כהן כדי שכולל
לגבות מבעלה ולהגבותו דלאו כולה אינשי דינא גמריי אלא סתמא אדעתא דבעל נחית ומש"ה נהי דלאו בתורת מתנה קעביד כדמוכחי
בין ראיות אחרות הרשב"א ז"ל אפילו הכי לתנן היות מעותיו על קרן הזכי דמסתמא אדעתא דבעל קעביד: ולענין חלבה קיי"ל
הנך הלכך פרוע חובו של חבירו היות מעותיו על קרן הזכי ואפילו בבעל חוב דוחק נמי דליכא למימר דטעמא דחנן משום דמצי
אמר ליה מפייס הוינא ליה והוה מחיל לי דהא מתני' דשוקל לו את שקלו אחיא לן שפיר כחנן אף על גב דלא מצי אמר שימחלו
לו הגזרים. ומסתברא לי דממלוה שיש עליה משכון נמי אדז מעותיו דהא אמרינן הכי צירושלמי אליצא דבני כהנים גדולים דלמרי
הס' דאפילו לבני כהנים גדולים דלמרי במפרנס את אשתו דישבע כמה הויה ויטול הס' היינו טעמא משום דלא עלה על
דעמו שמתנת אשתו כרעב אלל בפרוע חובו מודו לתנן דפטור דמצי אמר מפייס הוינא ליה והוה מחיל לי ואמרינן הס' הגע
עגלמן שהיה צידו משכון מפייס הוינא ליה ומהדר לי משכנו ונהי דבגמרא דילן לא קצירא לן הכי אליצא דבני כהנים גדולים דא"כ
לא הוה מלכרין לאוקמא למתניתין בשלוה על מנת שלא לפרוע אפילו הכי נקטינן מהא דצירושלמי דחנן אפילו מלוה שיש עליה
משכון אמר דכיון דצירושלמי אמר בפשיטות דמודר ליה רבנן (דמנן) דהכי אלמא שמעי להו דחנן אמר אשה ויהי ללפסו גמרא דילן
בני כהנים גדולים לא מרדו אפילו הכי גמרינן מירושלמי דחנן אמר אפילו במלוה שיש עליה משכון ובהא לא אשכחן איפכא בגמרא
דילן כן נראה לי: מידעם דנפשיה קא מהדר ליה. ולא מהני ליה מידי אלא שמצריה נזק אצידתו מעליו: דאמ' מהני ליה פרושה דרב
יוסף. דכי מהדר ליה אצידתו מיפטר מלמיתב ליה פרוטה לעני שהעוקב במלוה פטור מן המלוה וחלי לה דברב יוסף משום דפליגי
רבה ורב יוסף פ' הכנסת אלל לדיד (ב"מ ז: ז') בשומר אצידה אי הוי בשומר שבר ואצידה ליה לרב יוסף דכיון דמיפטר מלמיתב פרוטה לעני
שומר שבר הוי: פרושה דרב יוסף לא שביח. שביח עני לישאל ממנו באומה שעה דנימא לא מהדר משום דמחתי מידי דכי האי
גזירה כיון דלא שכיח לא הוי בכלל איסור הנאה ומיהו כיון דלפטר דלמי ומהני שומר שבר הוא עליה וחייב בגזירה ואצידה:

דברי חנן היא. דלמרי אציד מעותיו שאין למלוה על בעלה של זו
כלום הואיל ולא נתן צידו אלא הצריח ארי מעליו שפירנס את אשתו
שהוא חייב לוואה ה"כ כי פרע חובו אצידתו ארי הוא שאין לו
לפרוע (א) על החוב כלום ולהכי שרי דאי כהנים גדולים דפליגי עליה

דחנן היא כיון דלמרי ישבע כמה
הויה ויטול מן הבעל הכא נמי
קצירא לה כי פרע חובו יכול הפרע
לגבות מן הלוה ולהכי הוי הנאה
גמורה אס' אין הפרוע חזר וגובה
ממנו ואסור: דיהיב ליה ע"מ שלא
לפרוע. מזה דהשתא כי פורעו זה
לא הוי הנאה הואיל ואי בעי לא
מצי למיגצא מיניה כלום ושוקל לו
את שקלו נמי מוקמינן ליה לדידי
הכל כה"ג שאינו מהנה לו כלום כגון
שהוא עצמו שקל את שקלו ושגרו
ליורשלים וגגגו או אדז לאחר
שנתרמה הלשכה והאי לן נמחייב
באחריותו ולא הוה לו לפרועו דהכי
קיי"ל (ב"מ ז: ז') בני העיר ששגרו את
שקליהן וגגגו או אדזו אס' נתרמה
התרומה נשבעין השלומין לגזרים
שאדזו ובעלים פטורים לתורמין
על האדז ואס' קודם שנתרמה
הלשכה נשבעין לבני העיר לפיכך כי
חזר האדז לפרוע שקלו מותר דלא
מהנה ליה כלל: מישום לפרוע. דהתם
אי הוה פרע חובו הוה מהני ליה:
תפול הנאה לחקדש. מפי' בגמרא:

לא שנו. דמחזיר לו אצידתו אלא כשנכסי מחזיר אסורין על בעל
אצידה שהמחזיר הדינו מנכסיו: דבי מהדר ליה מידעם דנפשיה
קמהדר ליה. וליכא הנאה שאינו מהנהו מנכסיו כלום: אבל
נכסי בעל אבירה אסורין על מחזיר. דמחזיר מודר מבעל אצידה
לא מצי מהדר ליה אצידתו משום דאי מהדר ליה הוה מתנה
מבעל אצידה: פרושה דרב יוסף. דלמרי רב יוסף העוקב
במלוה פטור מן המלוה ולא בעי למיתב ליה פרוטה לעניא כשציל
אותה מלוה שמקיים הלכך אין מחזיר לו אצידתו: פרושה דרב יוסף
לא שביח. דלא שכיח כה"ג דהוי שציק ולא יהיב פרוטה לעניא כשציל
אותה מלוה ולא מהני מיניה כלל לפיכך מחזיר לו אצידתו:

מקום
דאמר ר' חנן היא. דלמרי איבר את
מעותיו ואינו יכול לומר את
חובו פרוטו שלם לי ויהי חוב
לכל חוב שעליו ועמד זה
ופרעו וזה לא אמר לו הלויני
אינו חייב לו כלום וכיון דאילו
פרעיה לשם הלוואה לאו
הלוואה כי פרישה נמי לשם
מחילתו לאו מידי קייב ליה:
ע"מ שלא לפרוע. עד שירצה
לפרוע מעצמו אבל לא יכול
ללחוץ הלכך לא מהני ליה
מודר, כך פרש"י וי"ל בפי' בחתא
דמנן פקוד המפקיד ג"מ טו.)
הנאה דלא קבצי למיתב ריפתא
לעני אף יורטן לו עני פרישה
שהוא פקוד בשמירת האבירה
בגון לשטחא דהעוקב במצוה
פטור מן הפסח וכן נמי הכא
בשעה שהוא מוליך האבירה
לביטו פטור מן הצדקה:
פרוטה דרב יוסף לא שכיח.
שירדמן לו עני באותה שעה:

גמ' (א) מכונות קד.
(ב) ז"ק טו: ב"מ טו.
פ"ב שטות מ:ד
ר"ן (ג) ז"ל לחנן

הגהות הב"ח

(ה) גמ' דיהיב ליה על
מנח:
(ו) שם דקא מתחיי
פרוטה דרב יוסף:
(ג) רש"י ד"ה דברי חנן
וכי' לפרוע החוב כלום וכי'
דאי בני כהנים כל"ל וציתת
על נמחק:

הגהות

ר"ן ד"ה אפילו תימא.
כדמתי' אפילו תימא. בני
חזירי ששולחו את
שקליהם. כל"ל ויהא
משה נדרש פ"ב דשקלים:
(רש"י)
ד"ה גזירה שלא
לפרוע. וכמו שפרש"י
ד"ל בפרק שני דייני
גזירות דאי לוחה
ואבילה הוא נפרעת
מובעלה ובעל חוב גובה
ממנה. כ"ל ז"ל. ופרש"י
הוא שם כמשה על דברי
חנן:

פי' הרא"ש

חנן היא. דאמר איבר את
מעותיו ואינו יכול לומר את
חובו פרוטו שלם לי ויהי חוב
לכל חוב שעליו ועמד זה
ופרעו וזה לא אמר לו הלויני
אינו חייב לו כלום וכיון דאילו
פרעיה לשם הלוואה לאו
הלוואה כי פרישה נמי לשם
מחילתו לאו מידי קייב ליה:
ע"מ שלא לפרוע. עד שירצה
לפרוע מעצמו אבל לא יכול
ללחוץ הלכך לא מהני ליה
מודר, כך פרש"י וי"ל בפי' בחתא
דמנן פקוד המפקיד ג"מ טו.)
הנאה דלא קבצי למיתב ריפתא
לעני אף יורטן לו עני פרישה
שהוא פקוד בשמירת האבירה
בגון לשטחא דהעוקב במצוה
פטור מן הפסח וכן נמי הכא
בשעה שהוא מוליך האבירה
לביטו פטור מן הצדקה:
פרוטה דרב יוסף לא שכיח.
שירדמן לו עני באותה שעה:

לסיכום על החלקים שבר"ן שהם פלפול ולא פירוש ראה להלן page 18

סיכום על החלקים שבר"ן שהם פלפול ולא פירוש:

דף לד.

ד"ה תנן: הר"ן מביא עוד מהלך לבאר קושיית הגמרא 'אמאי תפול הנאה להקדש'.

ד"ה ולענין הלכה: הר"ן מסיק לדינא, דמותר להחזיר האבידה בין בשנכסי מחזיר אסורין ובין בשנכסי בעל אבידה אסורין.

דף לד:

ד"ה אמר רבא: הר"ן העיר, למה נקטה הגמ' ככר של הפקר ולא ככר של המקדש, עיי"ש בר"ן מה שתירץ.

ד"ה בעא מיניה: הר"ן הוכיח, שאם נתן הככר לאדם אחר, והוא נתן הככר למודר, בודאי מותר, ושאלת הגמ' היא רק באופן שניתן הככר ישר מרשות המדיר לרשות המודר.

דף לה.

ד"ה ולענין הלכה: הר"ן מסיק לדינא, שאם המדיר נתן הככר למודר, אסור ליהנות ממנו. והוסיף, דה"ה אם מכרה לו.

ד"ה ולענין הלכה: הר"ן מסיק לדינא, שיש מעילה בקונמות, וקונם כללי יש לו פדיון, ומסתפק הר"ן, במי שמעל בקונם אם שוב פקע איסורו, כמו הקדש דיוצא לחולין ע"י מעילה.

ד"ה למעול נותן: הר"ן הוכיח מסוגיין דלא כהרמב"ם דס"ל המדיר את חברו ועבר ונהנה, המדיר לוקה משום בל יחל.

ד"ה ירושלמי: הר"ן הביא בשם הירושלמי להסתפק, במי שנדר מן הככר, אם מותר לחמם בו את ידיו.

דף לה:

ד"ה איבעיא להו: הר"ן העיר, ששאלת הגמ' בסוגיין מציינו גם בקידושין (כג:), ושם מסיק הגמ' דכהני שלוחי דשמיא.

ד"ה אלא מחוסר כפרה: הר"ן הקשה, שלכאו' יש להוכיח דכהני שלוחי דשמיא מדנקטה הברייתא דוקא מחוסרי כפרה, עיי"ש הראיה, ועיי"ש עוד מה שתירץ הר"ן.

ד"ה משמשות: הר"ן מקשה על קושיית הגמ' דמשמשות במוך, דלא מוכח מזה דאין קטנות יולדות, אלא דסכנה היא.

דף לו.

ד"ה מתיב: מקשה הר"ן, למה מביא ר' שימי בר אבא ראייה מברייתא ולא ממתני' עצמה, עיי"ש שתירץ בב' דרכים.

ד"ה אלא אי אמרת: הר"ן כתב, דקושיית הגמ' מפיגול היא רק משוגג, אבל ממזיד לא קשה, דאדם אוסר דבר שאינו שלו.

ד"ה גופא: הר"ן מקשה מגמ' קידושין (נה). שלכאו' מוכח דגם עולה א"צ דעת הבעלים, עיי"ש מה שתירץ.

דף לו:

ד"ה אלא אדעתא: מקשה הר"ן, היאך מותר לתרום בשביל המודר, הא דומה לפורע לו חובו דאסור לפי רבנן דחנן, ותירץ בב' דרכים, עיי"ש.

ד"ה אלא לאו: הר"ן הביא שתי גירסאות בסוגיין.

ד"ה הכא נמי: הר"ן כתב, דדוקא לשון 'כל הרוצה לתרום יבא ויתרום' מותר, אבל לא לשון 'כל השומע קולי יתרום', דזה שליחות מעליא, וגם לא לשון 'כל התורם אינו מפסיד', דאינו לשון שליחות כלל.

ד"ה טובת הנאה: העיר הר"ן, לפי מה דקיי"ל טובת הנאה דתורם, א"כ מה דרשי' מפסוק 'ונתת', עיי"ש מה שתירץ.

דף לו.

ד"ה ולענין הלכה: הר"ן מסיק לדינא, דאסור ליטול שכר על המדרש, אך כתב שמ"מ מותר ליטול שכר ביטול מלאכה.

ד"ה ור' יוחנן: הר"ן כתב נפק"מ בין רב ור' יוחנן, אם מותר ללמד מקרא לגדול, דליכא שימור. ולדינא מסיק הר"ן כר' יוחנן דשכר פיסוק טעמים מותר.

דף לו:

ד"ה צדקתך: הר"ן הביא בשם מורו פירוש חדש ב'עיתור סופרים'.

קושיות פשוטות

דף לד.

גמ', אבל נכסי מחזיר אסורים על בעל אבידה לא מחדר ליה

קשיא:

קשה, דמלשון הגמרא 'נכסי מחזיר אסורים' משמע דאיירי בנודר מהנאת נכסיו של המודר, ולא מהנאה מגופו, ואם כן קשה, למה אסור להחזיר אבידתו, הלא האבידה היא מנכסי בעל האבידה, ולא מנכסי המחזיר.

תירוץ:

יש לתרץ על פי דברי האור גדול (למשניות כאן), שכתב שבאמת איירי באופן שנודר הנאה מגופו של המודר, ולא בנודר הנאה מנכסיו, וצ"ל דלשון הגמרא 'נכסי מחזיר' לאו דוקא הוא, אלא גופו של המודר הוא שנאסר לבעל אבידה, וממילא אסור לבעל אבידה ליהנות מנכסי המודר, שזה נחשב הנאה מגופו של המודר. [וע"ע בחזו"א (נשים, סי' קלו אות א) שתירץ באופן אחר]. [וע"ע בדברינו בעומק הדף].

ר"ן ד"ה תנן, אם זה המחזיר גברא יקרנא ואינו רוצה לקבל שכרו

קשיא:

קשה, למה נקטה התנא ציור רחוק כזה, באדם שהוא יקרנא כל כך עד שאינו רוצה לקבל שכר המגיע לו.

תירוץ:

התוס' (ד"ה ה"ג אחדא) תירצו, שאינו ציור רחוק כלל, אלא אורחא דמילתא הוא, שאין אדם חושש לקבל שכר בשביל מצוה, אפילו באופן שמותר לו לקבל השכר. [וע"ע ברא"ש (ד"ה אחדא) שתירץ באופן אחר].

ר"ן ד"ה תנן, ולי נראה דה"ק אמאי תפול הנאה יתן שכרו בעל אבידה למחזיר

קשיא:

קשה, מה היא קושיית הגמ' לפי"ז, הא לכא' יש לתרץ בפשיטות, דאיירי במחזיר שהוא גברא יקרנא ואינו רוצה לקבל השכר, כמו שכתב הר"ן בתחילת דבריו.

תירוץ:

בספר דבר יעקב (אות ב) תירץ, שאם כן למה מובא דין זה במשנה, שאין לו ענין כלל לדיני נדרים, דהא דצריך ליתן השכר להקדש הוא מדיני הקדש, ולא מדיני נדרים, אלא ע"כ צ"ל שהטעם שאינו יכול לקבל השכר הוא מחמת דיני נדרים, ולכן מקשה הגמ' שפיר. [וע"ע בספר דרכי דוד (לר"ן שם) שתירץ כעין זה].

ר"ן ד"ה תנן, אפילו הכי מותר ליקח ממנו שכרו

קשיא:

קשה, היאך אפשר לומר דלא נהנה המחזיר בקבלת שכרו משום כך שבלאו הכי יוכל לקבל שכר על ידי עבודתו הרגילה, הלא בודאי נוח לו לקבל שכר על ידי השבת האבידה, שהיא עבודה קלה, מלקבל שכר על ידי עבודתו הרגילה.

תירוץ:

הדרכי דוד (לר"ן שם) תירץ, שהמחזיר אינו מקבל שכר ביטול מלאכה כפי השכר שרגיל לקבל מעבודתו הרגילה, אלא הוא מקבל שכר מועט בלבד, כשכרו של פועל בטל, ולכן לא נהנה כלל בקבלת שכרו, שבלאו הכי יוכל לקבל שכר מועט כזה על ידי עבודת פועל בטל. [וע"ע באילת השחר (לר"ן שם) שתירץ באופן אחר].

ר"ן ד"ה תנן, דהא השתא זבינא דרמי על אפיה אמר לעיל דהנאת מוכר הוא

קשיא:

קשה, היאך שייך כאן ההיתר של זבינא דרמי על אפיה, הא כתב הר"ן לעיל (לא): דזבינא דרמי על אפיה מותר רק בנודר הנאה מגופו של המודר, אבל לא בנודר הנאה מנכסי המודר, ובסוגיין לכא' איירי בנודר הנאה מנכסי המודר, כלשון הגמרא 'נכסי מחזיר אסורים' על בעל אבידה'.

תירוץ:

האור גדול (למשניות כאן) תירץ, דע"כ הגמ' בסוגיין מייירי באופן שנודר הנאה מגופו של המודר, ולא בנודר הנאה מנכסיו, וצ"ל דלשון הגמרא 'נכסי מחזיר' לאו דוקא הוא, אלא גופו של המודר הוא שנאסר לבעל אבידה, וממילא אסור לבעל אבידה ליהנות מנכסי המודר, שזה נחשב הנאה מגופו של המודר. [וע"ע בחזו"א (נשים, סי' קלו אות א) שתירץ באופן אחר]. [וע"ע בדברינו בעומק הדף].

דף לד:

גמ', אמר רבא היתה לפניו כבר של הפקר ואמר כבר זו הקדש

קושיא:

קשה, למה מובא מימרא דרבא בסוגיין, שלכאו' אין לה ענין כלל לדיני נדרים, אלא לדיני הקדש.

תירוץ:

מצינו בזה כמה תירוצים. הר"ן (ד"ה להורשה) תירץ, דמימרא דרבא מובא אגב בעיא דר' חייא בר אבין בסמוך, עיי"ש. אולם התוס' (ד"ה היתה) תירצו באופן אחר, על פי פירוש חדש בדברי רבא, [דלא כפירוש הר"ן (ד"ה אמר רבא)], דרבא לא מייירי בסתם הקדש, אלא בכך שנאסר בקונם, וסובר כשיטת ר' מאיר המובא בגמ' לקמן (לה.), שיש מעילה בקונמות. [וע"ע בקרן אורה (לתוס' שם) שתירצו הקושיא באופן אחר].

גמ', היתה לפניו כבר של הפקר ואמר כבר זו הקדש

קושיא:

קשה, היאך יכול להקדיש כבר של הפקר, הלא ידוע הכלל שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו [כמבואר בגמ' ב"ק (סח:)].

תירוץ:

מצינו בזה כמה תירוצים. הר"ן (ד"ה אמר רבא) תירץ, שהמקדיש קונה הכר ע"י קנין ד' אמות, שד' אמות של אדם קונות לו [כמבואר בב"מ (י.)]. אולם הרא"ש (ד"ה נטלה) הביא בשם ר' אליעזר ממין לתרץ באופן אחר, שהמקדיש יכול להקדיש בלא קנין, שנחשב כאילו היא שלו, כיון שבידו לזכות בה ואין אדם אחר יכול להקדימו. [וע"ע בתוס' ישנים (ד"ה אמר רבא) שהביא בשם ר' י"ט ב"ר יהודה לתרץ באופן אחר].

גמ', כי איתיה ברשותיה הוא דאסור

קושיא:

קשה, דאף אם נימא שאחר שכבר בא הכר לרשותו מותר ליהנות ממנו, מ"מ היאך מותר לו לקבלו במתנה, שלכאו' עצם נתינת המתנה היא גופא הנאה.

תירוץ:

הקרן אורה (ד"ה ככרי עליך) תירץ, שלשון ככרי עליך אוסר רק הנאת אכילה, ולא שאר הנאות, ולכן אין איסור ליהנות מנתינת מתנה. [אולם עיי"ש בקרן אורה בסוף דבריו, שמסתפק אם חידוש זה נכון, וע"ע במאירי (ד"ה מי שאמר) שתירץ הקושיא באופן אחר].

גמ', אלא ככרי עליך לאפוקי מאי

קושיא:

קשה, מה היא קושיית הגמ', הא לכאו' יש ליישב בפשיטות, שכוונתו היתה לאסור הנאה מן הכר באופן שאין בו גזילה, כגון להריח בו או לחמם בו את ידיו.

תירוץ:

בקובץ שיעורים (ח"ב סי' יח אות ג) תירץ, שהנאות אלו הם הנאות שלא כדרכו, ואף אם נימא שהנאות כאלו אסורים, [עיי' בר"ן לקמן (לה.) שמסתפק בזה], מ"מ בודאי לא שייך לאסור הנאות אלו בתורת איסור חפצא, ורק בתורת איסור גברא י"ל דשייך לאוסרם, [עיי"ש שביאר הטעם לזה], וא"כ א"א לאסור הנאה שלא כדרכה על חבריו. [וע"ע בתוס' רעק"א למשניות (פ"ד מ"ה אות מג) שתירץ באופן אחר].

גמ', לא לאפוקי דאי אומניה עלה

קושיא:

קשה, הא לכאו' זה דומה לנותן לו הכר במתנה, שגם באומניה הרי נותן לו את הכר במתנה.

תירוץ:

בשיטמ"ק (ד"ה אמר ליה) הביא בשם רנב"י לתרץ, שהמזומן לאכול אצל חבריו אינו קונה את המאכלים המוגשים לו, אלא שניתן לו רשות לאכול משל חבריו, ונמצא שנהנה מנכסי בעל הבית, ולא מנכסי עצמו. [אולם עיי' בקרן אורה (ד"ה והרא"ש) שכתב, שהאורח קונה את המאכלים המוגשים לו, ודייק כן מדברי הרא"ש (ד"ה אמר ליה), ועיי"ש ברא"ש שתירץ הקושיא באופן אחר].

דף לד

תוכן

- א. אם איירי במי שאסר הנאת גופו או הנאת נכסיו
- ב. למה לא פירש הר"ן כמו הר"ר אליעזר ממין
- ג. האיך אפשר לקנות בשביל הקדש ע"י קנין ד' אמות

(א) אם איירי במי שאסר הנאת גופו או הנאת נכסיו

- א. **סוגיית הגמ'** (לג): מביאה מחלוקת בין ר' אמי ור' אסי בביאור הדין המובא במשנה, שבמי שמדיר הנאה מחבירו מותר להחזיר לו את אבידתו, אם הציור הוא שנכסי המחזיר אסורין על בעל אבידה, או דין זה נכון גם בציור שנכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר. והגמ' לקמן (לד.) מביאה עוד שיטה, שהציור במתני' הוא דוקא בשנכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר.
- ב. **דיוקם של האחרונים:** לשון הגמ' בכל הסוגיא הוא 'נכסי מחזיר אסורים' וכן 'נכסי בעל אבידה אסורים', ומזה דייקו הרבה אחרונים [קרן אורה (ד"ה ובירושלמי), אור גדול (למשניות כאן), הגהות רעק"א לשו"ע (יו"ד סי' רכא סעי' ג), חזו"א (יו"ד סי' קמד)], דאיירי במי שנדר לאסור הנאת נכסיו, ולא במי שנדר לאסור הנאת גופו. ומחמת דיוק זה, הקשו האחרונים כמה קושיות חזקות, כמו שיתבאר.
- ג. **שיטת רבותיו של הר"ן צ"ב:** העירו האחרונים, דשיטת רבותיו של הר"ן צ"ב, דלמה לא פירשו כמו הר"ן, שלכאור' זהו פירוש יותר פשוט בקושיית הגמ', ולמה הוצרכו לפרש קושיית הגמ' באופן שאינו פשוט. והתוס' יו"ט (למשניות כאן, ד"ה מקום) כתב, שצ"ל דרבותיו של הר"ן חולקים על עצם דינו של הר"ן, וסוברים שאסור למחזיר לקבל שכר על השבת האבידה, ולא דמי לסתם מכירה דמותר. ולפי"ז יל"ע, מה הוא יסוד המחלוקת בין הר"ן ורבותיו.
- ד. **עוד מחלוקת הראשונים:** התוס' יו"ט (שם) ביאר, שמחלוקת זו תלויה במחלוקת אחרת. דהנה הר"ן על המשנה (לג.) פירש, שהשכר הנזכר במשנה הוא שכר ביטול מלאכה. אולם הרמב"ם בפירוש המשניות (כאן) פירש באופן אחר, דאיירי במקום שנוהגים לשלם לכל מי שמקיים מצות השבת אבידה. [ועי' בתוס' יו"ט (שם) שהקשה על הרמב"ם, היאך מותר לקבל שכר על קיום מצות השבת אבידה, ועי' במרומי שדה (לג.) ד"ה ומחזיר) מה שתיירץ לזה].
- ה. **תלי במחלוקת הנ"ל:** עפי"ז ביאר התוס' יו"ט (שם), שמחלוקת הר"ן ורבותיו תלויה במחלוקת הר"ן והרמב"ם. הר"ן אזיל לשיטתו דס"ל דשכר היינו שכר ביטול מלאכה, וזה דומה לסתם מכירה, שנוח למצוא סתם מלאכה, כמו שנוח למצוא לוקח, ולכן לא נחשב הנאה. אולם רבותיו של הר"ן נקטו כפירוש הרמב"ם, דאיירי בשכר על מצות השבת אבידה, ושכר זה אינו נוח למצוא, ולא דמי למכירה, ולכן סברי שיש בזה הנאה ואסור לקבל שכר.

(ב) למה לא פירש הר"ן כמו הר"ר אליעזר ממין

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה בשם רבא, 'היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זה הקדש נטלה לאוכלה מעל לפי כולה'. ומבואר, שאמירה זו מועילה להקדיש הככר. והקשו הרבה ראשונים [ר"ן (ד"ה אמר רבא), תוס' (ד"ה היתה), רא"ש (ד"ה להוריש), ועוד], היאך מועיל הקדש זה, הרי ידוע הכלל, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, והרי בסוגיין איירי בככר של הפקר שאינו שלו. ומצינו בראשונים כמה דרכים ליישב הקושיא, כמו שיתבאר.
- ב. **ביאורו של הר"ן:** הר"ן (שם) תירץ, שהככר הוה שלו, משום שד' אמותיו של אדם קונות לו בכל מקום, [ואמנם אינו שלו לגמרי לענין להיחשב כמו גזבר, עיי"ש בר"ן]. וכן תירץ הרשב"א (ד"ה אמר רבא), וכן תירץ הרא"ש (שם) בתירוץ הראשון. [ועי' בקרן אורה (ד"ה והר"ן) שתמה על תירוץו של הר"ן, דהיכן מצינו שתקנו קנין ד' אמות כדי שיזכה אדם בשביל חבירו או בשביל הקדש, וכן הקשה הנצי"ב במרומי שדה (לר"ן שם)].
- ג. **ביאורו של ר' אליעזר ממין:** הרא"ש (שם) הביא בשם הר"ר אליעזר ממין לתרץ באופן אחר, שאף אם אינו עומד בתוך ד' אמות של הככר, [או שקנין ד' אמות אינו מועיל לגבי הקדש, כסברת הקרן אורה הנ"ל], מ"מ יכול להקדישה, ולא נחשב דבר שאינו שלו, וגם לא נחשב דבר שלא בא לעולם משום שבידו ליטלה לעצמו, ואין שם אדם אחר להקדימו ולמונעו מליטלה. [ועי' בתוס' (שם) שהביאו ב' מהלכים הנ"ל ליישב הקושיא].
- ד. **הערת האחרונים:** העירו הרבה אחרונים [שו"ת בית הלוי (ח"ב סי' מט), קהילות יעקב (סי' כג), שיעורי ר' שמואל (ב"מ אות רלה)], למה לא פירש הר"ן כמו הר"ר אליעזר ממין, שלכאור' תירוץו יותר פשוט, דא"צ לומר דאיירי באופן שהמקדיש עומד בתוך ד' אמות של הככר. ולכאור' צ"ל שהר"ן סובר דמקרי דבר שאינו שלו אע"פ שבידו ליטלה, וצ"ע, הא מצינו ענין 'בידו' בהרבה מקומות בש"ס, ולמה לא מועיל 'בידו' כדי להיחשב שהככר ברשותו.
- ה. **יסודם של האחרונים:** האחרונים הנ"ל ביארו, שהר"ן סובר שלא מועיל כאן הענין של 'בידו', משום שבידו מועיל רק באופן שיש למקדיש עיקר הכח להקדיש הדבר, אלא שחסר לו איזה תנאי, כגון שכעת הדבר מחובר לקרקע, ואמנם בידו לתולשו, שנחשב כאילו כבר תולשו, משא"כ בסוגיין, שחסר לו כל עיקר הכח להקדיש החפץ, שכעת הככר הוא הפקר, ויש לאדם כח להקדיש רק דבר שהוא שלו, ו'בידו' אינו יכול לחדש אצלו עיקר הכח להקדיש.

ג) היאך אפשר לקנות בשביל הקדש ע"י קנין ד' אמות

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה בשם רבא, 'היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זה הקדש נטלה לאוכלה מעל לפי כולה'. והעיר הר"ן (ד"ה אמר רבא), למה נקט רבא ככר של הפקר, ולא ציור פשוט, באדם שמקדיש ככר שלו. וביאר הר"ן, שאדם שמקדיש ככר שלו ואח"כ נטלה לאוכלה, לא מעל, משום שהוא נחשב כגזבר של הקדש על ככר זה, עיי"ש בר"ן, ולכן נקט רבא ככר של הפקר, ואיירי באופן שלא קנה האדם ככר זה לעצמו כלל, כמו שיתבאר.
- ב. **ביאורו של הר"ן:** הר"ן (שם) ביאר ציורו של רבא, דאיירי במי שנכנס בתוך ד' אמות של הככר, ואם ירצה יוכל לקנותו לעצמו ע"י קנין ד' אמות, שתקנו חז"ל שד' אמותיו של אדם קונות לו מדין קנין חצר, ואמנם לא רצה לקנותו לעצמו, אלא רצה לקנותו בשביל הקדש, ויכול לעשות כן, כמו שיוכל אדם לקנות דבר של הפקר בשביל חבירו.
- ג. **קושיית הקצות:** מדברי הר"ן הנ"ל תמה הקצות החשן (סי' ר ס"ק א) על השיטה המפורסמת של הרשב"ם והתוס' בב"ב (עט.), שאין להקדש קנין חצר. והקשה הקצות, אם אין להקדש קנין חצר, ממילא ה"ה דאין להקדש קנין ד' אמות, שהרי ד' אמות קונה מדין חצר, וא"כ בסוגיין היאך אפשר לקנות הככר בשביל הקדש ע"י קנין ד' אמות, הא קנין ד' אמות אינו מועיל להקדש.
- ד. **שיטת הרשב"ם:** הרשב"ם כתב שיטתו הנ"ל על הא דאיתא בגמ' בב"ב (שם), הקדיש בור ואחר כך נתמלא מים כו', אין מועילין במה שבתוכו, ע"כ. והרשב"ם (ד"ה הכי קאמר) ביאר הטעם, משום שקנין חצר מועיל רק להדיוט, אבל לא להקדש. וכן פירשו התוס' (שם ד"ה ואין), וביארו טעם הדבר, דחצר מועיל מדין יד, ולא מצינו יד להקדש. [אולם עי' ברמב"ן (ב"ב שם) שחולק על הרשב"ם וסובר שקנין חצר מועיל בהקדש].
- ה. **תירוצו של הקצות:** הקצות (שם) תירץ, שמה שכתבו הרשב"ם והתוס' שאין להקדש קנין חצר, אין הכוונה דקנין חצר אינו מועיל להקדש, אלא כוונתם, שהקדש אינו יכול לקנות ע"י קנין חצר, משום דקנין חצר מועיל מדין יד, והרי אין יד להקדש, וממילא א"א להחשיב חצר של הקדש כמו יד הקדש. אבל באדם שרוצה לקנות חפץ בשביל הקדש ע"י חצר שלו, שפיר מועיל קנינו, וה"ה דיוכל אדם לקנות בשביל הקדש ע"י קנין ד' אמות.

הלכות הדף

דף לד

בענין מציאה בבית הכנסת

הקצות החושן (סי' ר ס"ק א) הביא שיטת האגודה שמי שמצא אבידה בבית הכנסת "זכה בו ולא אמרינן דחצר בית הכנסת קונה להקדש דחצר קונה מכח יד ואין יד להקדש". וכן נפסק במג"א (סי' קנד ס"ק כג). אולם הביא הקצות שהרמב"ן במסכת ב"ב (ע"ט.) חולק על האגודה וסובר שבאמת יש יד להקדש [אך אין מעילה בדבר שנקנה להקדש על ידי קנין חצר כיון שלא נתקדש ע"י אדם, עיי"ש].

וחקר הקצוה"ח לפי דעת האגודה, עד כמה אין יד להקדש, שיש לדון באדם שאומר שחצרו יקנה בשביל הקדש, האם קנין זה מועיל כמו שיכול אדם לזכות לאחרים ע"י חצירו, או שהקדש מופקע לגמרי מזכיית חצר אפילו ע"י חצר שאינו של הקדש. והביא ראיה לנידון זה מסוגיין הגמ' אצלנו, שמבואר שאם אחד מזכה להקדש ע"י חצרו מועיל הקנין, שהרי הר"ן פירש מימרא דרבא כגון שהיה ככר הפקר ובא אחד והקדישו שהיה בתוך ד' אמות של המקדש שהוא מתורת חצר. ומבואר מזה, שיש קנין חצר להקדש אם החצר שייך לאדם אחר. וז"ל הקצות, "כיון שבארבע אמות אינו אלא מתורת חצר אם כן מוכח דחצר דהדיט שפיר זוכה להקדש וזה ראיה ברורה".

דין זה שאין קנין חצר להקדש, נוגע לדבר הנאבד בבית הכנסת, האם רשות הקדש קונה אותו. שיש לדון באדם ששכח מעיל או כובע בבית הכנסת, האם הביה"כ קונה אותם, שחייב להחזירם. האג"מ (או"ח ח"ה סי' ט) כתב שיש חובת השבת אבידה על ביה"כ, ולכן הורה שאם האבידה מונח במקום המשתמר א"א ליטלו משם, אכן אם הוא במקום שאינו משתמר, יניחו במקום משתמר, ויכריזו ויכתוב נייר בביה"כ שנמצא דבר מסויים, ואפשר שגם צריך לכתוב כן בבתי כנסיות הסמוכות. ואם עבר כמה זמן כיון שעשוין להתקלקל, ימכרם ויכתוב סך הדמים והסימן על הבגד ולא יותר.

אכן עי' בשבט הלוי (ח"ט סי' שח) שצייד מתחילה כדברי האג"מ אכן שוב כתב שאפשר שאין כאן חובת השבת אבידה כלל, שלאחר זמן רב בודאי נתיאשו הבעלים, ובכה"ג לא אמרי' באיסורא אתי לדידה. וז"ל שם, "אבל בית הכנסת וחצר של הקדש דאין דין חצר להרבה פוסקים ולא הגביהו אדם לשם לקחת אותו ובמשך הזמן בודאי נודע לבעלים ומיאשי מהם ויכולים הגוזרים לזכות בו אח"כ". ואמנם סיים שיש בזה עצה אחרת, וז"ל, "דרכי להורות שיפרסמו בבתי מדרשים ומקוה כה"ג דלא יחזיקו בחפצם רק עד חצי שנה או שנה ואח"כ מותר לקחת אותם כפי התקנה".

ולכאור' יש לעיין בעצה זו, דהיאך אפשר לדעת שכל אנשים שבאו לביה"כ קראו מודעה זו. אכן עי' בתשובות והנהגות (ח"א סי' תתיז) שכתב גם כן עצה זו, והקשה כנ"ל, והשיב וז"ל, "אפילו לא ראה המודעה דהלוא נכנס לפי תקנות בית המרחץ וזהו מתקנותיה ובודאי לא היה נמנע ליכנס גם אם היה יודע מהמודעה".

עוד יש לדון, באדם שבא לחדר מעילות ורואה שמעילו נלקח בשוגג ויש שם מעיל אחרת שאינו שלו, האם מותר להשתמש בו. ועי' בערוך השלחן (חו"מ סי' קלו) שהמנהג במקומות הגדולים שרבים מתאספים ומניחים מנעלים עליונים ובצאתם נתחלפו של זה בזה שאין מקפידין בדבר ומשתמש כל אחד בשל חבירו עד שיתראו פנים ומחליפים ואין בזה חשש גזילה כיון שכן נהגו. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' רלח) הביא דבריו וסיים "וכן ראיתי למעשה כבר הרבה פעמים ובפרט בזה"ז ששכיח שאין בנ"א מקפידין כלל א"כ גם בהשמתשות כה"ג שלא מדעת לא נקרא גזלן".

דף לד.

קושיא מחוכמת דכל שומר חנם יהא ש"ש ע"י פרוטה דר' יוסף

תמצית הסוגיא:

הובא בסוגיין [דף לג: ודף לד.] ענין של 'פרוטה דר' יוסף' דהיינו לר' יוסף כל שומר אבידה הוי שומר שכר, דבזה שנפטר מדין עוסק במצוה מליתן פרוטה לעני הרי זה כאילו מגיע לו שכר על שמירתו ונעשה ש"ש, ואידך מ"ד ס"ל דפרוטה דר' יוסף לא שכיח ואינו נעשה שומר שכר.

וראיתי קושיא נפלאה באגרות הרה"ג ר' מרדכי גיפטר זצוק"ל, ואח"כ ראיתי שבאמת הוא מבוכה גדולה בראשונים ופוסקים, דע"ש שהקשה דלכאורה כל ש"ח מקיים מצות גמילות חסדים במה ששומר פקדונו של חברו בשבילו בחנם, וא"כ נימא דהוי עוסק במצוה בשעה שעוסק בשמירת הפקדון (שיטוח ונייעור), ונפטר מליתן פרוטה לעני ושוב נעשה ש"ש, וא"כ כל שומר חנם יהא נעשית שומר שכר ע"י פרוטה דר' יוסף.

ומביא שהשיבו לו דכבר הקשה כן הריטב"א בשבועות דף מד. ותי' דשאני ש"ח דמה שעושה הוא משום הקבלת שמירה, וגוף השיטוח אינו קיום מצוה, עכ"ד. וצ"ב כוונתו, וכפשוטו צ"ל דר"ל דהחסד הוא בקבלת השמירה ולא בגוף קיום השמירה. אמנם הריטב"א בב"מ דף פב: ג"כ הקשה קושיתו הנ"ל, ותי' עוד ב' תירוצים עפ"י ההנחה דבאמת הוי עוסק במצוה, ורק אעפ"כ הוי שומר חנם, א' דנחת לשמירה על דעת להיות רק שומר חנם, ב' ועוד דהוי כתנאי ב"ד.

הנתיבות בסי' ע"ב סקי"ט כתב חידוש גדול בענין עוסק במצוה, דרק מצוה 'חיובית' דהאדם חייב לעשותו פוטרו מן המצוה אבל לא מצוה שאין האדם מוכרח לעשותו כגון גבאי צדקה דאינו צריך להיות גבאי צדקה אין לו פטור דעוסק במצוה ושפיר הוי שומר חנם [ויש כמה קושיות ע"ז ויתבאר להלן אי"ה].

באחיעזר תי' עפ"י הך נתיבות גם קושיא הנ"ל דכיון דאין השומר חנם מוכח לשמור חפץ זה אז אין לו פטור של עוסק במצוה. [ויש נ"מ בין התירוצים האם באמת יש לו פטור דעוסק במצוה].

תמצית מראי מקומות

א. ר"ן דף לג: ד"ה דקא מהני ליה פרוטה דר' יוסף.

הביא הא דס"ל לר' יוסף בהכונס (ב"ק דף נו: דשומר אבידה הוי שומר שכר כיון דמיפטר מליתן פרוטה לעני הרי זה שכרו ונעשה שומר שוכר.

ב. מילי דאגרות ח"ב מכתב א' [להרה"ג ר' מרדכי גיפטר זצ"ל].

מתמה לר' יוסף נימא דכל ש"ח הוי שומר שכר, דהא עוסק בגמילות חסדים לשומר חפצו של חברו בחנם, ובשעה שיטוח וניעור נימא דאם יבוא עני יהא לו דין עוסק במצוה פטור מן המצוה דאינו צריך לתת לו צדקה, ושוב נימא שיהא נעשית בזה שומר שכר. [ובתוך הדברים הובא שצינו לו הריטב"א דלהלן].

ג. מילי דאגרות ח"ב מכתב ב' [תשובת הרב פאליעו זצ"ל] השיב לו רבו דלעשות טובה לעשיר בחנם אינו גמילות חסדים דהלא הלא יכול לשלם בעבורו [חידוש גדול].

ד. ריטב"א שבועות דף מד.

הקשה כהנ"ל, וכתב דבר יסודי, דרק קבלת השמירה הוא חסד, אבל מה ששומרה עכשיו וטורח בה, הוא מצד חיובו שכבר נתחייב לשומרו [וצ"ל דשומר אבידה אין בו סברא זאת].

ה. מילי דאגרות ח"ב: מכתב ו', מכתב ז'.

מקשה על הריטב"א מה לי דכבר נתחייב בשמירתו, הא אדרבה כל השמירה הוא מצוה, ור' גיפטר מיישב דרק עצם קבלת השמירה הוי מצוה, אבל מה שטורח בה אח"כ אינו מוכרח שיהא מקרי מצוה עי"ז.

ו. ריטב"א בבא מציעא דף פב:

מקשה קוישא הנ"ל, ומתרץ באופ"א דדעת השומר חנם להיות דוקא שומר חנם דלא נחת אלא לשומרו בחנם, וא"כ [אפילו את"ל דיש לו דין עוסק במצוה לפטור מליתן פרוטה לעני מ"מ] לא נעשית שומר שכר בזה שלא נחת אלא להיות ש"ח.

ז. ריטב"א שם.

עוד תי' די"ל דהוי תנאי ב"ד בכך שיהא רק ש"ח. [ונמצא ג' תירוצים מהריטב"א].

ח. נתיבות המשפט סי' ע"ב סק"ט.

כתב יסוד גדול בעיקר דין עוסק במצוה, דלא נאמר אלא במצוה חיובית כקריאת שמע וסוכה, אבל להיות גבאי צדקה [וכפשוטו ה"ה שאר עניני חסד] אינו מצוה שהוא מוכרח לעשותו ואין בו פטור עוסק במצוה.

ט. שו"ת אחיעזר ח"ג סי' ו'.

כתב דלפי הנתיבות הנ"ל מתיישב קושי הנ"ל דבכל ש"ח נימא דנעשה ש"ש, דהא להנתיבות אין לו פטור של עוסק במצוה [אמנם הנתיבות עצמו בסי' ע"ב סק"ז כתב כעין הריטב"א וציין לדברי הריטב"א ע"ש].

י. אמרי בינה או"ח סי' י"ג.

מביא הא דתניא בסוכה (דף כו.) דכותבי ספרים תפילין ומזוזות [סת"ם], פטורין מן המצות משום עוסק במצוה פטור מן המצוה, ומקשה על יסוד הנתיבות הנ"ל, דהא אין שום אדם מוכרח לכתוב סת"ם, וע"כ דיש פטור עוסק במצוה גם בלא"ה, ועוד הקשה משאר דוכתי.

יא. שדי חמד מערכת עי"ן, כלל מ"ה.

מביא מהאדר"ת [כפי שציין במלואי משפט] שחידושו של הנתיבות תלוי בלפחותא של עוסק במצוה (סוכה כה:): דאי ילפינן ממישאל ואלצפן שהיו עוסקין בנדב ואביהו וכן לאידך מ"ד דילפינן ממה שנטמאו למת מצוה, אז י"ל כהנתיבות דרק ע"י מצוה חיובית המוטלת עליו פטור משום דהיו מחויבין לעשותו, ומשם נלמד לכל מקום.

אבל למ"ד דילפינן לה מנושאי ארונו של יוסף ושם לא היה חיוב לעשותו וא"כ מוכח דגם עוסק במצוה שאינו חיוב עליו פוטרו משאר מצות.

לזה באיזה פעם, א"כ ההנאה הזאת
הוי כמו שכר, ונמצא דהוי כמו
שומר שכר.

עתה אשאל מה שאיני מבין במסכת
שבועות בדף ל"ד ע"ב, תד"ה
ועדים, וז"ל: שאם היו מבפנים היו
יודעים אם היה פרעון או הלואה,
עכ"ל. וקשה לי הא אמר ר' יוסי
הגלילי בדף ל"ג ע"ב, ראייה בלא
ידיעה כיצד מנה מניתי לך בפני
פלוגי ופלוגי יבואו פלוגי ופלוגי
ויעידו זו היא ראייה בלי ידיעה,
עכ"ל ^{הש"ס}, א"כ מוכח שאפילו היו
מבפנים לא היו יודעים אם פרעון
הוי או הלואה.

באותו דף תד"ה ליגמר נמי, וז"ל
שם: וי"ל דהשתא נמי
מתרוייהו פריך ורישא דמילתא נקט.
וקשה לי דא"כ אמאי אמרינן בגמרא
אלא חוכא אמזיד כשוגג, הא מזה
נמי פרכינן לפני זה.

דף ל"ז ע"ב. תד"ה מתניתין נמי
דיקא וז"ל: ומיהו קצת תימא
דמייתי ממתניתין דדחי לה, לייתי
ממתניתין דשבועת הדיינין דאין
נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות
א"כ אין כאן קרבן, עכ"ל. ונ"ל
לתרץ הכי: דהלא ממתני' דשבועת

דמאחרין כשרין הוי פשיטא יותר
מדאי שאין צריך לפרש החילוק של
דאיקני. ואע"פ שהרשב"א ס"ל
דאיקני הוי טעות סופר, מ"מ
הרמב"ם לא פירש החילוק הואיל
וס"ל שאליבא דידיה עצמו הוי יותר
מדאי פשיטא ואין צריך לפרש
החילוק.

נשאלתי אתמול זאת הקושיא: לפי
רב יוסף דאמר (ב"ק דף
נ"ו ע"ב) דשומר אבידה הוי שומר
שכר משום שהעוסק במצוה פטור
מן המצוה, נמצא דכל שומר חנם
הוי שומר שכר, דהא שומר חנם
מקיים מצות גמילות חסדים, וא"כ
נמצא דלרב יוסף איכא רק שלשה
שומרים. ותירצתי הכי, שהרי התוס'
כתבו בב"מ דף כ"ט ע"א, שגם רב
יוסף מודה דאם אינו משתמש
באבידה לצורכה אינו פטור מן
המצוה, וא"כ נמצא שגם לרב יוסף
יש ארבע שומרים בשאינו משתמש
בה לצורכה. ועוד אמרתי שאע"פ
שאינני יכול לבאר את החילוק נ"ל
שיש חילוק בין שומר אבידה לשאר
שומר חנם. וחפצתי לשאול ג"כ
דאפילו לרבה הא הוי שומר חנם
קצת שומר שכר, שהלא שומר את
הדבר בחנם כדי שהאחר יעשה לו
טובה וישמר בעדו בחנם אם יצטרך

לצורכה, אולם על עצם הקושיא נ"ל דאין זה כלל גמילות חסדים אם חברו יכול לשלם עבור השמירה, וכמו שאם יתן פרוטה לעשיר גדול אין זה גמ"ח. רק כשיתן למי שצריך או ילוה לעשיר הנצרך לזה. ומה שרצית לומר שכל שומר חנם יהי שומר שכר שגם חברו ישמור לו חפצו אם יצטרך לזה, זה אינו, דהא אי אפשר לו להכריח את חברו שישמור לו ואי אפשר לנו ג"כ לעשות דין כזה שחברו על כרחו יקבל עליו לשמור חפצו של חברו,* וסברא כזו איתא בב"מ פרק אלו מציאות (דף כ"ז ע"ב) דניחא לי להחזיר האבדה בסימנים כדי שאם יאבד לו יחזירו לו ג"כ בסימנים. והתם ע"כ המוצא יהיה מוכרח

להחזיר לו אבל הכא לא נוכל להכריח את ראובן שישמור חפצו של שמעון בשביל ששמעון שמר חפצו של לוי כנ"ל.

ועל שאלותיך בשבועות, הנה לדאבוני אין לי פה גמ' שבועות ואי אפשר לי לעיין, ולכן מכתבך זה יהי שמור אצלי עד שובי לביתי ואז אענך.

אקוה כי במשך הזמן שאהיה פה בפארקסוויל אחליף כח ובריאותי תתחזק ואי"ה בשובנו לניו יורק נוסיף לעסוק בתורה ביתר שאת וביתר עז.

מחבבך ומוקירך

מ. א. פאלייטו

* הערת הגר"מ גיפטער זצ"ל: לא כוונתי אלא שבעד ההנאה שחישב שיעשה לו כך ור"י ס"ל דכל מקום שיש ספק משהו להנאה כבר מיקרי ש"ש. ודו"ק.

אלא שקבלו סתם. והקשה ר"ת ז"ל וכי בשופטני עסקינן שיקבל אדם סתם קתא דמגלא על אלפא זווי. לכך פירש ר"ת ז"ל ור"ח ז"ל גריס להדיא דמתני' בדלא פריש וסתמא דשווי מקבל ודשמואל בדפריש שהוא נוטלו כנגד הכל אם יאבד. וא"ת א"כ פשיטא ומאי קמ"ל שמואל. וי"ל דאנן סלקא דעתך דכי הא דגזים ואמר מילתא יתירתא אסמכתא [הוא] ולא קניא, וכדאמרין בעלמא (ב"מ ק"ד ע"ב) גבי ההוא דאמר אי מוברנא משלימנא אלפא זווי דכיון דגזים אסמכתא היא ולא קניא, קמ"ל דבכי הא שהדבר בידו לשומרו מגניבה ואבידה ולא גזים אלא בקבול אחריות לאו אסמכתא היא, דהו"ל כעין שומר חנם שמתנה להיות כשואל (ב"מ צ"ד ע"א). ומאן דאמר בסוגיין דלית לה דשמואל סבור דהא נמי אסמכתא היא כיון דגזים ואמר מילתא יתירתא. וגירסת רש"י ז"ל נוחה יותר, דאי שמואל בדפריש איירי הו"ל לאדכורי הכי בהדיא, דאין דרך האמורא לסתום דבריו אלא לפרשן:

לימא כתנאי וכו'. כל הסוגיא הזאת פירשתי בארוכה בפרק השוכר (ב"מ פ"א ע"ב) ולכך אני מקצר בה כאן:

דף מד ע"א

מניין לבעל חוב שקונה משכון. יש שפירש להתחייב אפילו באונסין כדין לוקח. ולא נהירא, חדא דהא אמאי כיון שכל הנאה ללוה, ועוד דהא אמרינן דר"ע כר' יצחק ואילו ר"ע לא קתני אלא אבד, ובפרק השוכר (ב"מ פ"א ע"ב) נמי דתנן מלוה על המשכון שומר שכר פרישנא טעמיה מדרכי יצחק. אלא ודאי שאף ר"י לא אמר אלא להתחייב עליו בגניבה ואבידה כשומר שכר, ונקט קונה [לפין] שיש בשעבוד זה קנין הגוף שיכול לקדש בו את האשה וכדמייתנין לה אהא במסכת קידושין (ח' ע"ב) ושלא יעשה מטלטלין אצל בני לווה כדמייתנין לה בב"מ (קט"ו ע"א), ושאינו משמט כדאמרין במסכת גיטין (ל"ז ע"א):

אם אינו קונה משכון צדקה מנין. הפירוש הנכון דאע"ג דעושה לו טובה גדולה בהשבה זו וגם שיהא זה סבה שלא יכופ לבו לפורעו, מ"מ זה גמילות חסדים הוא ולא צדקה, דלא הוא צדקה אלא מאי דעביד איניש מדיליה:

מר אית ליה דר"י וכו' לימא דר' יצחק תנאי היא. ואמרין ותסברא אימור דאמר ר' יצחק וכו'. קשיא לי היכי שייך לאתמוהי כולי האי ולומר ותסברא במאי דעביד מיניה תלמודא אוקמתא, דהא אמרינן מעיקרא דר"א ור"ע בדר"י קמפלגי. וי"ל דהיינו דקא מתמה השתא משום דאנן דר"י גופיה דהויא במשכנו שלא בשעת הלואתו לא אוקימנא כתנאי, אלא דמתניתא דקתני המלוה על המשכון דמשמע בשעת הלואתו כדאיתא בהדיא בפרק השוכר (שם פ"א ע"ב) אוקימנא כתנאי למימרא דסבר ר"ע דהא נמי דינו כדר"י ור"א סבר דהא לא הויא כדר"י, והיינו דאמרין [ותסברא] אימור דאמר ר"י משכנו שלא בשעת הלואתו, פירוש דקרא דולך תהיה צדקה בהכי קאי, משכנו בשעת הלואתו מי אמר. וא"ת והלא בשעת הלואתו

עדיפא טפי דמשכון ליה לווה למלוה ממדעתיה ומקני ליה טפי. וי"ל דנהי דמשכון ליה מדעתיה לשיעבודא בעלמא אבל אקנויי לא מקני ליה, אבל שלא בשעת הלואתו דאמר רחמנא למשכוניה ע"י שליח ב"ד אקנייה ניהליה רחמנא בעל כרחו דלוה, והא פרישנא בפרק השוכר ובכמה דוכתי כי דעת הגאונים ז"ל והיא דעת הרמב"ן ז"ל, דהא דחיה הוא דדחי תלמודא הכא ובפרק השוכר, אבל קושטא דמילתא דכ"ש בשעת הלואתו וכדמוכח בפרק כל שעה (פסחים ל"א ע"ב) ובפרק השולח (גיטין ל"ז ע"א) וכן בפ"ק דקידושין (ח' ע"ב) דאייתי תלמודא הא דר' יצחק על ברייתא דהמלוה על המשכון דמשמע בשעת הלואתו:

בשומר אבידה קמיפלגי. פירוש ומלוה על המשכון לשומר אבידה דמי, שהוא עושה מצוה ואין לו בו הנאה:

דאיתמר שומר אבידה וכו'. כבר מפורש בנדרים (ל"ג ע"ב) דטעמא דר"י משום דמיפטר למיתן פרוטה לעניא. והתם פרישנא דברי ר"י הזקן ז"ל דהא מיירי כשבא העני בשעה שהוא טרוד באבידה וכל העוסק במצוה פטור מן המצוה, והיינו דאמרין עלה אליבא דרבה דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא. וא"ת א"כ אפילו שומר חנם חייב לנערה ומיפטר ליתן פרוטה לעני וא"כ לרב יוסף יהא דינו כשומר שכר. וי"ל דשאני שומר דכי מנער לה לאו (ל)מצוה הוא אלא מדין שמירתו שקבל עליו בפירוש ולא חשוב עוסק במצוה לפוטרו מפרוטה לעני:

דף מד ע"ב

והכא במלוה צריך למשכון קא מפלגי. פירש רש"י ז"ל שצריך אותו להשתמש בו ושיהא פותח והולך מן החוב, ובשהתנה כן בפירוש בשעת הלואה דאי לא אסור להשתמש בו דאפילו אבא שאול לא התיר בפרק השוכר (ב"מ פ' ע"ב) אלא להשכירו לאחרים [במשכנו של עני] אבל לא לעצמו, אלא ודאי כדאמרן. ור"ח ז"ל פירש במלוה צריך למשכון זה לאחריות כי הללו דחוק וירוד מנכסיו. ולתרווייהו פירושי קשיא טובא דמ"ט דמאן דאמר דלאו מצוה קא עביד כשהלוה לעני בשעת דוחקו שנאמר עליו אז תקרא וה' יענה. וי"ל דעל שעת ניעור קיימין, דאיכא מ"ד דלאו מצוה ממש קא עביד בשעת ניעורו כדי לפוטרו מלמיתן לעניא דהא לא מנער ליה אלא לצרכו כדי שיוכל להשתמש בו לפירוש רש"י ז"ל או שיהיה לו מה לגבות לפירוש ר"ח ז"ל, ודינו בניעור זה כשומר חנם, ומר סבר דאפילו האי מצוה קא עביד ופטור מליתן פרוטה לעני והוי שומר שכר, כנ"ל:

לימא כתנאי וכו' עד דלכו"ע לית להו דשמואל. פירוש דכ"ע לית להו דשמואל באבד. ובהא פליגי הכא. פירוש לפי שהמשכון בעין בשעת שמטה. מר סבר כנגדו הוא קונה ומר סבר כנגד כולו הוא קונה. פירוש דמר סבר דכנגד שיווי בלחוד תפיס ליה שלא להיות משמט ושיהיה בו הלוח נגוש ועומד, ומר סבר כנגד כל החוב תפיס ליה לענין זה שלא יהא כל החוב משמט. ולשון קונה ואינו קונה דנקטינן, אשגרת לישן

בידי אדם, נ"ל דאינו כן דבגמ' ב"מ פ' אלו מציאות (דף ל' ע"ב) ילפינן מקרא, וממילא אם בא לידו מחויב לקיים מצות גמ"ח כמו לתת ריפתא לעניא. ודברי הרה"ג רא"נ שווארץ אינם נכונים. דמה שהביא מדברי הריטב"א אין ענינו לכאן דגם על זה יקשה הא הוי מצוה וליהוי שו"ש כמו שהקשית אתה ודברך בזה נכונים.

האדון כמו בשייר קרקע כ"ש דהקרקע אינו שייך להשחרור ונכתב בשחרור. אבל גבי את ב"ח וולדך עבד, לא נקרא זה שנכתב לטובת האדון, שאינו אלא מברר מה שחרר ומה לא שחרר כנ"ל. ושמעתי עוד מקשים מגיטין פ' השולח (דף מ' ע"א) כגון שכתב לשפחתו צאי בו והתקדשו בו ר"מ סבר וכו', והקשו הא זכות האדון נכתב בו שקדש אותה, ואיך מהני. ומה שכתבת אתה בזה לא בררת יפה דברך.

מחבבך ומוקירך

מ. א. פאלייעוו

ועל הקושיא של ר"ח בערלין נ"ל לומר לכאורה דרק אז נקרא אינו כרות גיטא אם ביחד עם השחרור נכתב דבר אחד לטובת

ז

מכתב הגר"מ גיפטער זצ"ל

יום שני לפרשת שופטים, תרצ"א לפ"ק

לכבוד מורי

הרה"ג ר' מ. א. פאלייעוו

קבלתי עתה מכתבו וקראתיו בעוז. והנני להשיבו על דבריו.

ראשונה בענין שו"ח שיהיה ש"ש מטעם מצות גמ"ח, הנה נראה לי לומר שלאו דוקא השמירה עצמה היא מצוה אלא במה שקבל לשמור בחנם זה הוי המצוה, ובמה שהוא שומרה לצורכה בזה באמת נוכל

שכתבתי לעיל, וריפתא לעניא זה
הוי מצות צדקה ולא גמ"ח וצדקה
מחויבת מן התורה.

ובמה שכתבתי ליישב קושית הר"ח
בערלין, כוונתי לומר כזה,
שהרי"ף כוון לומר שדוקא היכא
דשייר בשחרור זכות לא הוי כרות
גיטא, כגון גבי שיור קרקע שהרי
השחרור הוי נתינת הקרקע ואם שייר
קרקע ממילא שייר בשחרור גופא,
אבל גבי את ב"ח וולדך עבד, לא
שייר בשחרור, שהרי השחרור הוי
את ב"ח, אבל שייר זכות לעצמו
בנייר עצמו וזה נקרא כבר כרות
גיטא, שהרי גמרינן שחרור מגיטי
נשים, וגבי גט אם כתב לאשתו את
מגורשת ואשתי חנה אינה מגורשת
וכי נומר שזה לא הוי גט, ודאי לא,
שכתב זכות בנייר עצמו, אבל בגופו
של גירושין לא שייר כלל זכות
לעצמו. ומה שכתב כבודו שגבי
שייר קרקע כ"ש שהקרקע אינו שייר
לשחרור, לי נראה להיפך שהרי
השחרור הוא נתינת הקרקע וא"כ
ודאי שייר הקרקע לשחרור. וכן יש
לכוון נמי בדברי רשב"ם בב"ב, וע"י
זה נמי לא יקשה מגיטין פ' השולח
גבי צאי בו והתקדשי בו, שהרי
הזכות של התקדשי בו זה הוי שיור
רק בנייר, אבל לא שיור זכות בגוף
הגירושין שהרי ודאי יצאה.

לומר כריטב"א דזה הוי מדין שמירה
שקבל עליו (והקושי על הריטב"א הוי
כמו שכתבתי כבר שאמאי קבלת
השמירה בחנם לא מיקרי מצוה
לדידיה). וא"כ אם נאמר הכי, גם גבי
דין שכתב כבודו יהא שייך מצות
גמ"ח שהרי אע"פ שאין צריך
לטפול לצורכה המצוה הוי שקיבל
עליו להשאיר פקדון חבירו בביתו
לחנם. וא"כ עוד הפעם יקשה
קושייתנו ונצטרך לשוב לתירוץ
השני שתירץ כבודו שלא הוי גמ"ח
כלל. אולם במה שאומר שגם גמ"ח
בגופו שייך רק במי שצריך לזה,
הנה כמדומני המהרש"א פירש שם
בסוכה שבגופו מיירי כגון הלוי
המת, ורוצה לומר בזה דמיירי
בשהוא צריך למי שילווה למת שהוא
עצמו וקרוביו אין יכולים ללוותו.
אולם אפשר לומר שהנה באמת
הלוי המת הוי מצוה בפני עצמה,
אע"פ שהיא כמו גמ"ח, וא"כ לא
היה שייך כאן.

ובמה שדחה כבודו חילוקי במה
שאמרתי שגמ"ח הוי מצוה
התלויה ביד אדם, מגמ' ב"מ, אלו
מציאות, דילפינן התם מקרא, הנה
כוונתי בזה היתה שמה שמקבל עליו
לשמור בחנם זה הוי תלוי בידו,
ובמה שהוא שומר אחר שבא לידי
זה ילפינן מקרא, אבל זה הוי רק
מדין שמירה שקבל עליו, כמו

אפשר דרבה מצי למימר דלכולי עלמא שומר אבדה כש"ח דמי דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא, אבל מלוה על המשכון אפשר דהוי כש"ש כר"ע משום דתפיס ליה לגוביינא:

דכולי עלמא אית להו דרב יוסף. פירוש דלא מצי לומר דכולי עלמא אית להו דרבה כיון דבעינן לאוקומי פלוגתייהו השתא במלוה צריך למשכון אי מצוה קעביד או לא קעביד: וזה פשוט:

והכא במלוה צריך למשכון קמפלגי מר סבר מצוה עביד. פירש רש"י במלוה צריך למשכון להשתמש בו ולפסוק עליו להיות פוחת מן החוב והולך דר"ע סבר אפ"ה מצוה עביד, ע"כ. ולפי הפירוש הנכון שפירשנו למעלה מצוה דעביד אליבא דר"ע למיהוי עליה ש"ש לאו מצות הלואה היא כדמשמע לכאורה, דהא ליתא דמצות לאו ליהנות נתנו ובשומר אבידה לא עשאוהו שומר שכר מאותו הטעם, אלא מצוה דהכא היינו כדפרישית לעיל דבעי למטרם במשכון לנערו ולא מיבעי ליה למיתן פרוטה לעני. מר סבר כיון דמשתמש בו כי מנערו ומקשטו לא חשיבא מצוה למפטריה מפרוטה דעני שאין זה אלא כמנער כסות שלו הילכך שומר חנם הוא. ורבי עקיבא סבר דאפ"ה מצוה עביד בניעורו כיון דהחוב פוחת והולך במשתמש בו. וזוהי נתיישב פירוש רש"י ז"ל.

ור"ח ז"ל פירש במלוה צריך למשכון קמפלגי שהלוח ירוד ועני ומי שהיה מלוה לו שלא במשכון היה אובר מעותיו ונמצא שהמלוה היה צריך למשכון שאם לא יגבה מכאן יאבדו מעותיו. מר סבר מצוה עביד דמ"מ הלוח, ומר סבר לא מצוה עביד כיון שלא הלוח לו אלא במשכון. ואינו נכון דהא ודאי אף על גב דצריך למשכון מצוה עביד כי זיזף לעני וליכא מאן דאמר בהא דלא חשיבא מצוה. ואי איתיה להאי פירושא יש לפרש כדפרשתי לעיל, מר סבר מצוה עביד בניעורו דכשהוא מנערו לצורך העני מנערו ומר סבר לא מצוה עביד בניעורו שלצורך עצמו מנערו מפני שיודע שסופו לגבות ממנו, כג"ל. ויש שהקשו על פירוש זה משום דהוה ליה למימר מלוה צריכה משכון, ואין קושיא זו כלום לפי מה שפירשנו. ולכולהו פירושי הא דאמרין דחיה בעלמא היא. ורבה אמר לך דכולי עלמא אית להו דרבה ופליגי במלוה על משכון אי תפיס ליה לגוביינא. ומחזורתא דמתני' דלא כר' אליעזר כדאסיקנא לעיל וכדפרישית לעיל:

דף פב ע"ב

אבא שאול אומר מותר לאדם להשכיר משכונו של עני להיות פוחת והולך. ואוקימנא במידי דנפיש אגריה וזוטר פחתיה והלכה כמותו. ומיהו דוקא להשכירו לאחרים אבל לעצמו אינו משכירו אלא מדעתו של לוח, כדאמרין (לעיל ל"ח ע"א) גבי גבאי צדקה שמוכרים לאחרים ולא לעצמן, וכעין שאמרו בשומר אבידה בפרק אלו מציאות. ואם הוא מדעתו של לוח או שהתנה כן בשעת הלואה מותר. וליטול משכון מטלטלין בנכיתא, שאלתי מרבינו והיה מגמגם בדבר:

ותסברא אימור דא"ר יצחק במשכנו שלא בשעת הלואתו. פירוש דמיתין מר' יצחק בהכין מיירי כדמוכחי קראי בהדיא:

משכנו בשעת הלואתו מי אמר. כלומר ואילו במתניתא דקתני הלוחו על המשכון ולא משמע האי לישנא אלא במשכנו בשעת הלואתו. וזו ראייה ברורה דהלוחו על המשכון בשעת הלואתו משמע כדכתיבנא לעיל וגם בפרק השולח ובפרק כל שעה בס"ד, והתם אכרחנא דהא דאמר הכא דחיה בעלמא היא דסוגיין בעלמא דאפילו בשמשכנו בשעת הלואתו אמרה ר' יצחק. וכן דעת הגאונים וכן דעת רבינו הרמב"ן:

דכולי עלמא אית להו דר' יצחק והכא בשומר אבדה קמפלגי. פירוש והכא במשכנו בשעת הלואתו דלא איירי ביה רבי יצחק פליגי ובדין שומר אבדה פליגי:

דאיתמר שומר אבידה רבה אמר בשומר חנם דמי ורב יוסף אמר בשומר שכר דמי. פירוש ופליגי משום דמשתכר השומר דלא בעי למיתן פרוטה לעני, ורבה סבר דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא וכדאיתא במסכת נדרים (ל"ג ע"ב). ומאי דאיתנין לדמויי השתא מלוה על המשכון לשומר אבידה, היינו כדפירש רש"י דהכי נמי סבר ר"ע דהמלוה על המשכון שומר שכר מפני שהוא עוסק במצוה ופטור מן המצוה דאי בעי לא יהיב פרוטה לעני. וא"ת הא ודאי משום מצות הלואתו לעני לא מיפטר מליתן פרוטה לעני שלא אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה אלא כשהוא טרוד באחת ואי אפשר לו לקיים את שתיהן וכדפירש ר"י ז"ל וכדברירנא בכמה דוכתי. וטעמא דמצוה דהכא היינו כטעמא דפירש ר"י ז"ל בשומר אבידה כי כשהוא מטפל לנערה וכיוצא בו מיפטר מלמיתב פרוטה לעני והיינו דאמרין התם בנדרים דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא. ואם תאמר מאי איירא מלוה על המשכון אפילו שומר פקדון יהא שומר שכר עליו מן הסתם דהא מחייב לנערו ומשתכר בפרוטה דרב יוסף. וי"ל דגבי שומר כיון דמיד בעלים בא לו וכל עיקרו לא נחת אלא לשמירה בעלמא וקבלו סתם אנו סהדי דלא נחת אלא להיות שומר חנם ואע"פ שלא פירש כמי שפירש דמי, אבל באבידה שבאה לו שלא לדעת הבעלים ולא באה לו משום שמירה אלא משום מצוה וכן במלוה על המשכון שלא בא לו אלא משום מצוה, אנו אומרים דדעתו להיות ש"ש בפרוטה דרב יוסף, אי נמי שתנאי ב"ד הוא שיהא שומר שכר בכך:

לימא דרב יוסף תנאי היא. פירש רש"י דרבה ודאי תנאי היא דהא ר"ע ודאי לית ליה דרבה דהא לא מצי סבר כר"ע ולית ליה לאוקומי פלוגתייהו בטעמא אחרינא דהא אהדרנא בכמה אוקמתי דלא מתוקמי אלא לרב יוסף מי לימא תנאי היא או אפשר לאוקומי אפילו לר' אליעזר כוותיה, עכ"ל ז"ל. ויש מביאין ראייה מכאן שאין הלכה כרבה דהא אוקימנא הכא כר' אליעזר דלית הילכתא כוותיה (שבת ק"ל ע"ב). ובאמת שאין הלכה כרבה כדכתיבנא במסכת נדרים (ל"ג ע"ב). ומיהו מהא ליכא ראייה דאע"ג דהכא שפיר פירש רש"י לפום סוגיא ומסקנא דלעיל.

קצות החושן

קצות החושן

ומיהו מלשון רש"י מבואר דכל דגלי אדעתיה שמופסו אחזי מהני אפילו היכא דלא משתכר וז"ל שם, הא הבא מעות דגלי אדעתיה דתפס ליה לאגריה שומר שכן הוא עכ"ל. וידיבור שאחר זה כתב רש"י ז"ל, אבל גמרתיו הוי שומר חנם דכל כמה דלא גלי אדעתיה לית לן למימר דתפס לאגריה ע"ש. ולכן נראה דבעל המאור [כ"ק י"ז ע"ב מדפי הרי"ף] שכתב גבי תפסו ניזק דהוי שומר שכן, דאפילו במועד דמשלם מן העליה הוי שומר שכן בזה"ל הנאה דתפס אנוקיה, הוא כשטת רש"י דהיכא דגלי אדעתיה דתפס אנוקיה הוי שומר שכן אפילו דנעיין תרתי משתכר וגם תפס

(יב) אף בנו נעשה עליו שומר שכן. וכתב הג"ה [כ"ק ל"ט ע"א מדפי הרי"ף] בטעמו בזה"ל הנאה דתפס ליה אחזי וכן באומן בכלי אומנותו, אבל מוהרש"ל פרק הגזל בתרא [סימן ד'] חולק וכתב דלא אמרינן בזה"ל הנאה אלא גבי אומן ולא בזה"ל. ובש"ך [ס"ק ל"ו] העלה דגם בזה"ל אמרינן בזה"ל הנאה ע"ש. ומיהו מדברי תוס' פרק האומנין [פ' ע"ב ד"ה דקא תפס] מבואר דלא מהני כלל תפס לאגריה אלא דוקא בעוד שמשתכר באומנות, דתרתין נעיין משתכר ותפס ליה לאגריה ע"ש. והא דהבא מעות וטול הוי שומר שכן היינו משום דלא כלתה שמירתו וכבר קיבל פרוטה בתחלת השמירה וכמבואר אצלנו בסק"ד.

תירומת הכרי [ה]

תירומת הכרי [ו]

נתיבות המשפט

משפט האורים - חידושים

[כד] אין להקהל. דאין פורעי המס חייבין להקהל רק למלך והן רק הגובין [סמ"ע סק"ה]. והוא הדין אם נאבד אצלם המעות שגבו ממקצת אנשים במקום שאין להם רשות להשתמש במעות, ההפסד הוא רק על אותן אנשים וצריכין ליתן מעות אחרים [ביאורים סק"ט]:

[כה] ולא לנאמן. הש"ך [סקל"ד] הקשה דהא הוי שומר שכן משום פרוטה דרב יוסף, וע"ב ס"ק כ' ישוב נכון לזה. ואם הנאמן מקבל שכן להיות נאמן הוי שומר שכן לכ"ע. וגבאי צדקה שנטלו משכון הוי שומר חנם [ביאורים סק"ט]. ושליש שהושלש בידו חפץ כתב הש"ך [שם] דהוי שומר שכן כיון דאי אפשר ליתן לשום צד החפץ חייב בשיטוח וניעור והוי שומר שכן משום פרוטה דרב יוסף, וע"ב ס"ק י"ט דהעיקר דאינו רק שומר חנם:

[כו] א"כ יש מנהג בעיר. פירש הש"ך [סקל"ה] דהמנהג הוא שהמנהיגים מלוים המס מכיסם וחוזרים וגובים מיחידים ומי שאינו נותן ממשכנים, דה"ל הן המלוים. אבל הנאמן אינו נעשה שומר שכן אפילו יש מנהג דאין מנהג כזה עוקר ההלכה. וע"ב ס"ק כ"ח דאם יש מנהג שהמה ישלמו והקהל או הנאמן התחייבו עצמם ונכנסו אדעתא דהכי חייבים לשלם:

[כז] אף בנו. הן משום פרוטה דרב יוסף לדעת המחבר, הן מטעמא דשמואל לדעת הרב בהג"ה להפסיד נגד דמי חובו [ביאורים סק"ב]. ואם מכר או נתן המשכון לאחר אין על האחר שם שומר שכן משום פרוטה דרב יוסף [שם]. ואם צויה שימסור בנו המשכון בחנם ואחר כך נאבד המשכון היתומים לא הוי רק שומר חנם. ש"ך [סקל"ז]. ואם היה בן קטן פטור בכל גווני דאין שמירה לקטן [אורים סקל"ו]:

(כ) ודא דנאמן. עש"ך ס"ק ל"ד. ולפי מ"ש לעיל [סק"ו] דכל שלא נתחייב בשיטוח וניעור משום מלואת וגזירת רחמנא לא שייך פרוטה דרב יוסף ליתא לכל דבריו, ומכ"ש בשליש שהחליט בפשיטות דהוי שומר שכן. ולפענ"ד דודאי לא הוי ש"ש, דלא עדיף מאומן שאמר גמרתיו כ"מ [פ"א ע"א] דלא הוי ש"ש אף שחפסו לאגריה ואינו רוצה ליחנו, וכן במלוה צריך למשכון דלאו מלואת קעביד ולמ"ד דלא הוי ש"ש [שם פ"ב ע"ב]. אלא ודאי כדכתבינא, ודוקא בנאמן שאינו מקבל שכן אבל כשמקבל שכן הוי ש"ש לכ"ע:

(כא) א"כ יש מנהג בעיר. עש"ך [ס"ק ל"ה]. ובתומים [ס"ק כ"א] כתב דקאי אנאמן, [ו] כיון דהמנהג כן והוא קיבל על עצמו להיות נאמן הרי הכנים עצמו בחיוב זה. ולא ידעתי למה לא נימא גס בקהל כן כיון שהמנהג כן ונעשו קהל הכניםו עצמן בחיוב זה וכו', ועוד דלא גרע מתקנות הקהל כיון שהמנהג כן הוי כש תקנה בעיר על זה:

(כב) בנו נעשה ש"ש. עש"ך ס"ק ל"ו. ותמוהין מאוד דבריו כמו שחמה בתומים [ס"ק כ"ב] דהא ברא כרעא דאצוה וכמו שהוא אינו נעשה ש"ש במה שמונה אצלו ימים רבים אחר ההלוואה כמו כן בנו אין נעשה עליו ש"ש מה"ט. והעיקר דלא הוי ש"ש רק משום

משפט האורים - ביאורים

(יט) אין לקדח ולא לנאמן. ונראה דאם נאבד אצלם המעות שגבו ממקצת אנשים דרך אותן האנשים מפסדין וצריכין לשלם מחדש ואין לאחרים הפסד בדבר, במקום שאין להם רשות להשתמש במעות כגון שלא נתנו הקהל רשות להנאמן להשתמש בהמעות דהיינו שהתנו עם הנאמן שלא ישתמש במעות. גם נראה דאם נותנין שכן להגובין המס דהוי ש"ש. ובגבאי צדקה שנטלו משכון, נראה דלא מיבעיא למאן דס"ל דהוי ש"ש מטעמא דשמואל ודאי דלא שייך בגבאי צדקה כאילו פירשו שיפטרו מנדרן או מהחייב המוטל עליהם מבני עיר, אלא אפי' למאן דס"ל משום פרוטה דרב יוסף נראה דבגבאי צדקה לא שייך זה, דלא שייך פרוטה דרב יוסף רק במקום שעוסק במלואת שהוא מלואת עשה ומוטל עליו בחיוב ואסור לקבל עליו שכן כגון בהלוואה או בהשבת אצידה, אבל צדקה החייב מוטל על כל אדם ליתן צדקה, אבל אין חיוב מלואת עשה מוטל על שום אדם להיות גבאי צדקה, דאם היה מלואת עשה להיות גבאי היו כל ישראל מחוייבים להיות גבאים, רק החייב על הב"ד לכוף את ישראל על הצדקה ולמלואתו של מקום ולהעמיד ממונים על זה, והממונים רשאים לקבל שכן על זה, לא שייך בזה פרוטה דר"י. וראיה לזה מ"מ דף נ"ח [ע"א] מהא דהשוכר את הפועל לשמור את הפרה והורעים דאם אין נותנין שכן שבת לא הוי אלא ש"מ, ולא הוי ש"ש משום פרוטה דר"י, וע"כ הוא מטעם שכתבתי דאין עליו מלואת עשה להיות שומר לפרה ויכול לטול שכן ע"ז כמבואר שם.

והא דכתב הרשב"א [ה"ד כ"י מח' י'] הביאו הש"ך [ס"ק ל"ד] באפורופוס דהוי ש"ש משום פרוטה דר"י, נראה דביתומים שאין יכולים לפקח בעסקיהם ונכסיהם יורדין לטמיון כשלא ימלא מי שיפקח, כל אדם מחוייב להציל נכסיהם מהיזק משום השבת אצידה וחשוב משיב אצידה ממש. ואפורופוס דיכול ליקח שכן היינו כשהוא עוסק להרויח להם, ואפי' באפורופוס חולק המחבר כפי ר"ל [ס"ב ע"ש]:

(כ) ודא דנאמן. עש"ך ס"ק ל"ד. ולפי מ"ש לעיל [סק"ו] דכל שלא נתחייב בשיטוח וניעור משום מלואת וגזירת רחמנא לא שייך פרוטה דרב יוסף ליתא לכל דבריו, ומכ"ש בשליש שהחליט בפשיטות דהוי שומר שכן. ולפענ"ד דודאי לא הוי ש"ש, דלא עדיף מאומן שאמר גמרתיו כ"מ [פ"א ע"א] דלא הוי ש"ש אף שחפסו לאגריה ואינו רוצה ליחנו, וכן במלוה צריך למשכון דלאו מלואת קעביד ולמ"ד דלא הוי ש"ש [שם פ"ב ע"ב]. אלא ודאי כדכתבינא, ודוקא בנאמן שאינו מקבל שכן אבל כשמקבל שכן הוי ש"ש לכ"ע:

(כא) א"כ יש מנהג בעיר. עש"ך [ס"ק ל"ה]. ובתומים [ס"ק כ"א] כתב דקאי אנאמן, [ו] כיון דהמנהג כן והוא קיבל על עצמו להיות נאמן הרי הכנים עצמו בחיוב זה. ולא ידעתי למה לא נימא גס בקהל כן כיון שהמנהג כן ונעשו קהל הכניםו עצמן בחיוב זה וכו', ועוד דלא גרע מתקנות הקהל כיון שהמנהג כן הוי כש תקנה בעיר על זה:

(כב) בנו נעשה ש"ש. עש"ך ס"ק ל"ו. ותמוהין מאוד דבריו כמו שחמה בתומים [ס"ק כ"ב] דהא ברא כרעא דאצוה וכמו שהוא אינו נעשה ש"ש במה שמונה אצלו ימים רבים אחר ההלוואה כמו כן בנו אין נעשה עליו ש"ש מה"ט. והעיקר דלא הוי ש"ש רק משום

אוכל בכה"ג מותר בהנאה. ולהכי איצטרך קרא דנפש לרבות השותה גם בכה"ג שהמחהו לפני הפסח, אבל אם

המחהו בתוך הפסח הו"א דחייב כרת גם משום הנאה, וכמדומה ששמעתי הערה זו. ויש לחלק.

סימן ו

לגדול אחד — בעניני חמץ

[בנפקד שפסע אם נעשה שומר אבידה]

התנה כלל איזה אומדנא יש מהמוכר והלוקח שאם תפול דליקה שלא יהי שומר אבידה. וכ"כ בהי' לו לקדם ברועים ובמקלות איזה אומדנא יש שלא יהי שומר אבידה, וגם אם הי' מתנה לא מהני מצד עצמו דהא חיוב שומר אבידה לא בא מכח חיובי השמירה, ואף שנתבטל חיוב שמירתו ומעיקרא לא שעבד נפשי מ"מ גם מי שאינו שומר חייב במצות השבת אבידה, אם לא דנימא דאיכא ג"כ אומדנא מצד המפקד והלוקח שפטרורו מתחילה מדין השבת אבידה לכשתפול דליקה ולכשיבואו זאבים או לכשיגיע זמן החמץ, אבל אומדנא זו מג"ל ומהכ"ת יפטור המפקד להשומר בדבר שכל אדם חייב בו אם יגיע לזמן שהי' אבוד ושיש ע"ז מצות השבת אבידה.

(ב) **ובעיקר** מה שהעיר בש"ח שהוסיף על שמירתו דיהי' ש"ש משום פרוטה דר"י הא לפ"ז יקשה בכל

ש"ח דבקבלת שמירתו מקיים מצות גמ"ח ויש בזה פרוטה דר"י, ואי"ל משום שכבר נתחייב בזה בקבלת שמירה דהא במלוה על המשכון כ' הרשב"א דהוי ש"ש משום פרוטה דר"י אע"ג דאח"כ הרי מוכרח לשמרו משום דבעת הלואה הי' פרוטה דר"י (ועי' בנמוק"י בב"מ שם מה שהביא תי' הרשב"א, והראב"ד תי' בענין אחר דמקיים מצוה גם אח"כ) ואע"ג דכודאי אאפ"ל שיהי' ש"ח ש"ש עי"ז שהרי התורה ירדה לדעת השומרים כמ"ש התוס' בכתובות נ"ו ואין דעתו להשתעבד במה שלא חייבה אותו תורה. ומה"ט גם בהוסיף על שמירתו דרך ש"ח להוסיף על שמירתו הרי לא נשתעבד מתחילה יותר, מ"מ אין זה מספיק לגמרי דעכ"פ נילף מזה דע"י פרוטה דר"י לא הוי ש"ש וגם שומר אבידה לא יהי' ש"ש.

ויעני' בנתיבות סי' ע"ב ס"ק י"ט שכתב לחדש דפרוטה דר"י לא הוי רק במ"ע שמוטל עליו ואסור לקבל שכר ע"ז כגון בהלואה או בהשבת אבידה, אבל בגבאי צדקה שאפשר לקבל שכר ע"ז אין בזה משום פרוטה דר"י, והכריח כן מב"מ נ"ח דהשוכר את הפועל לשמור את הפרה ולשמור את הזרעים יעוי"ש. ולדבריו פשוט דל"ש במה שהוסיף על שמירתו ברצונו הטוב משום פרוטה דר"י. ואף אם נימא דלא כהנתיבות כמו שנראה קצת כן מל' התוס' בשבועות מ"ב ד"ה ש"ח אבל בש"ח כמו שלא נעשה ש"ש משום פרוטה דר"י בקבלת השמירה מאיזה טעם שיהי' חילוק מגמ"ח זה לשאר מצוות כהשבת אבידה והלואה על משכון מה"ט גם בהוסיף על שמירתו ל"ה רק ש"ח. ועוד

ק' בשם הגאון ר' אליעזר ממעלו עיד החי' דנפקד שלא מכר החמץ בע"פ נעשה עליו ש"ש מטעם שומר אבידה מסאי דעקרו קנין מעות משום שמא יאמר נשרפו חטיף, מביא בשם גדול א' ק' עי' משיח שהי' לו לקדם ברועים ומקלות ומשיח ששמר יותר מחיובו והחידוש שהכריח מזה דכל שהי' ש"ח שוב אינו נעשה ש"ש משום אומדנא כד' התוס' בכתובות, ומשיג עליו, ישוב לק' הגר"א ממעלו דג"מ טובא בין ש"ש לשומר אבידה, עוד ישוב להק' מהי' לו לקדם ומסיק דעכ"פ אין חיוב השבת אבידה בזה גדול מחיוב ש"ח, מברר מאיסתי מתחיל חיוב אחריות בשומר אבידה ומישב עפ"י הק' הנ"ל, מוכיח ע"פ ד' הריטב"א דבשיח שכלתה שמירתו ונעשה הדבר אבוד יהי' ש"ש מטעם ש"א, מתרץ עפ"י הריטב"א ק' הנתיבות מהשוכר את הפועל לשמור את הפרה דיתחייב גם בשבת מטעם פרוטה דר"י, מביא ראי' דשיח אינו נעשה ש"ש אלא בקנין או באמירה והמכמה מחדש מד' רש"י בב"מ צ"ח.

(א) **מש"כ** הדר"ג בשם הגאון ר' אליעזר גאורדאן וצ"ל להקשות על דברי החי' באו"ח סי' תמ"ג

דנפקד שלא מכר את החמץ בערב פסח נעשה שומר שכר עליו דהוי שומר אבידה, דא"כ למה עקרו קנין מעות במטלטלין שמא יאמר נשרפו חטיף בעלי' הא לכשתפול דליקה הוי המוכר שומר אבידה וכל היכא דהוי ש"ש לא חיישינן. וכ"כ הקשה מעכ"ת מב"מ צ"ג דשומר חנם שהי' לו לקדם ברועים ובמקלות בשכר ולא קידם פטור ואמאי הא הוי שומר אבידה דהא ברי הויקא הוא כמ"ש התוס' בב"מ ל"א. וכן תמה לפי המבואר בחו"מ סי' ע"ב ס"ה ובש"ך שם דנאמן של הקהל יש לו דין ש"ש משום פרוטה דר"י בשיטות וניעור ופי' משום מצות גמ"ח וא"כ מה"ט בש"ח ששמר יותר מחיובו דהוי ג"כ גמ"ח ליהוי ש"ש משום פרוטה דרב יוסף, והקשה ע"ז מכמה מקומות, ומזה הכריח כת"ר חידושו דכל שהי' ש"ח בתחילה אינו נעשה עוד ש"ש משום פרוטה דר"י משום אומדנא ע"פ דהתוס' בכתובות (מ"ז) [נ"ו:] דאנן סהדי כאילו התנה עם המפקד שגם אם ישמור יותר מכדי חיובו שלא יהי' רק ש"ח, ובזה מתורץ כל הקושיות דאנן סהדי שהתנה שלא יהי' שומר אבידה היינו שלא יהי' ש"ש משום פרוטה דר"י ול"ה מתנה עמשכ"ת, זהו תו"ד.

והנה תירוצו מובן על ש"ח שהוסיף על שמירתו דכודאי אנן סהדי והוי אומדנא, אבל במה שעקרו קנין מעות דלשי' כמה מהגדולים הובא בב"י סו' סי' קצ"ח דהקונה קנין גמור אף ש"ח לא הוי ולא נשתעבד ולא

כש"ש, אלא משמע דגם לטעמא דפטור מלמיתב ריפתא ג"כ הו' ש"ש אף בספק אצידת ישראל.

ועיי' רש"א בחידושי ריש פ' מי שמתו (י:): דהביא דברי הירושלמי (ברכות פ"ג ה"א), דמקשי על הא דקתני במתני' מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין דמאי איריא מוטל לפניו הא אפי' כל יום הראשון וכתב דתפילין אגב ק"ש ותפלה נקט, ואם נאמר דאם עוסק בספק מלוה ג"כ פטור מן המלוה א"כ אם מוטל לפניו לקבדו מספק, י"ל דאף דאצילות אינו חל מספק מ"מ אצילות חל והן מפני שאין לו מי שיטא משא או מפני כבודו²⁰⁸, י"ל דפטור מן התפילין אף דלאחר קבוצה חייב בתפילין דאינו מתאבל עליו, ומשכח לן בספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון דאף דמבואר ביו"ד (ס' שעד סעי' ח) דשניהם מתאבלים עליו משום גנאי, כבר כתב בעל פרי מגדים בס' תיבת גמא (חקירה ו ד"ה עוד אבאר), דהוא דוקא בשניהם חייב אבל בשאחד מהם כבר מת פטור זה להתאבל דהוי ספקא דרבנן ולקולא וגנאי ליכא דאמרין שהוא בן המת, וגם אם אינו לפניו האחד י"ל גם כן דהיש לפניו פטור מלהתאבל ובקבוצה חייב, וא"כ נ"מ טובא כמה דנקט במתניתין לפטורו מתפילין מטעם דמוטל לפניו לקבדו ויש לדחות ראייה זו ולדינא²⁰⁹ ע"ש.

ודע דהא דילפינן דעוסק במלוה פטור מן המלוה הוא לאו דוקא בעוסק במלוה המוטל עליו בחיוב ואסור לו לקבל עליו שכן, אלא אף מלוה דאינה מוטלת עליו דוקא מ"מ העוסק בה פטור ממלוה אחרת, וכן מבואר מש"ס סוכה (כו.) כותבי תפילין ומוזות הן וחגריהן כו' פטורים מן התפילין, ואף לדעת הב"י דעוסק בירושלמי דדוקא מכל היום פטורין כמבואר (ס' לה ס"ה) מ"מ לאיך פוסקים דפטורין ממש אם צריך לטרוח אחר אחרת וכמ"ש הרמ"א שם והא אין זה מלוה המוטלת עליו וכלל זאת העוסק בה פטור, וכן המשמר המת (שו"ע ס' ע"א ס"ג) או החובץ קבר למת (שם ס"ה) אפילו אינו מת המוטל עליו וכלל זאת פטור ממלוה.

ובספר נתיבות המשפט (ס' ע"ב סק"ט) בגבאי דקה שנטל משכון אף למאן דס"ל דהמלוה על המשכון הוי שומר שכן משום פרוטה דר"י הכא אין חיוב ומ"ע על שום אדם להיות גבאי דקה, רק החיוב על בית דין לכופף את ישראל על הצדקה ולמנותן של מקום להעמיד ממונים על זה והממונים רשאים לקבל שכן על זה ולא שייך בזה פרוטה דר"י, והביא ראייה מבבא מניעא (נח.), בשוכר את הפועל לשמור את הפרה דאם אין נותנין שכן שבת לא הוי אלא שומר חנם ולא הוי שומר שכן משום פרוטה דר"י וע"כ כיון דאין עליו מ"ע ויכול ליקח שכן ע"ז²¹⁰, וכבר השגתי עליו בהגהותי בס' דברי חיים דיני שומרים (ס' יט) מדברי חוס' שבועות (מב: ד"ה שומר חנם) דהוכיחו דלאו דוקא שומר חנם²¹¹ מהא דבבא קמא (ג.) בארנקי של דקה דאפקדיה רב יוסף גבי ההוא גברא פשע בה אחי גנבי וצעי למפטריה משום לשמור ולא לחלק לעניים, והתם שומר שכן הוי לר"י דאית ליה דשומר אצידה כש"ש משום דלא צעי למיתב ריפתא לענייא הרי מבואר דאף גבאי דקה הוי ש"ש מטעם פרוטה דר"י²¹², ומהך

דלשמור את הפרה אינו ראייה דהוי היזק שאינו ניכר, ורק אם מחייב את עצמו ומתחלה לשמור משום היזק שאינו ניכר אז חייב א"כ לא נעשה שומר שכן בע"כ אף דמרווח פרוטה דר"י מ"מ לא מתחייב לשמור מהיזק שאינו ניכר עד דמחייב את עצמו לשלם ולשמור, עכ"פ הצרור דכלל אנפי עוסק במלוה פטור מן המלוה.

וראיתי בספר נחלת יעקב מצעל הנתיבות פ' ראה [על הפסוק לא תאמץ את לבבך] דהקשה הא בצדקה יש חרי לאוין לא תאמץ ולא תקפון והעוסק במלוה אינו דוחה לז"ת ועי"ש, ולא קשה להמבואר ברמב"ן קידושין (ג.): וריטב"א שם (לה.), דהא דאכטריך קרא לחייב נשים באצידה ומעקה ושלוח הקן הא אית כולם לא תעשה וגשים חייבות בל"ת, וכתבו דהנך אין העיקר אלא העשה שבהם ולא אחי ל"ת אלא לקיומה דעשה עי"ש, והכא נמי בצדקה אע"ג דכתיב הל"ת קודם לעשה דפתח תפתח את ירך לו מ"מ העיקר הוא תועלת העשה²¹³, ואם עוסק במלוה פטור ממלוה פתוח תפתח ממילא ליכא לאו דלא תאמץ ולא תקפון, ובבא הכי י"ל דהללו לא קאי רק אם צריך לדי מחסורו אשר יחסר לו ואינו מתכוון לחזור על הפתחים וליקח מכל אחד דבר מועט רק מעשיר הצריך למלאות מחסורו בזה יש לאו דלא תאמץ ולא תקפון, אבל עני המחזור על הפתחים זה אין צריך לתת מתנה מרובה כמבואר ש"ך יו"ד (ס' ר"ב סק"ד), אפשר בזה ליכא לאו דלא תקפון כיון דאם לא יקבל מזה יסבב אצל אחרים, ומש"ה קאמר בש"ס פרוטה דר"י דמלדקה בואת פטור דליכא גביה לאוין אבל באנפי דיש לאוין דאין לו לפנות אצל אחרים באמת חייב צו ולא מפטר מטעם עוסק במלוה וי"ע.

בענין לעמוד בזמן קריאת התורה

[ד] ראיתי לרנני קשיא דהחמירו על עצמם אף צימי זקנה וחולשה לעמוד כל עת קריאת התורה, הלום ראיתי בספר קול אליהו (פ"א או"ת ס' ה) שכתב לדינא דאינו רשאי להחמיר הואיל דכל הציבור יושבים יראו ח"ו כמולולין בכבוד התורה, והביא ראייה מדברי הר"ן סוף פ"א דקדושין (י: מדפי הרי"ף) מכאן אמרו אין בעלי אומנות רשאים לעמוד מפני ת"ח בשעה שעוסקין במלאכתם דכתב דאפשר עוד לומר דאף בשל עצמו אינו רשאי ממש קאמר כיון דמדינא פטור דמקשינן קימה להדור ורוב בעלי אומנות אינן עומדין אם זה עומד יראו הללו כמולולין בכבוד ת"ח, וה"ג דכוותיה כיון דרוב הצבור יושבים אם זה עומד יראו הללו כמולולין בכבוד התורה, ולא נהירא דכבר כתב הטו"ז (ס' קמו סק"א) דלדעת מהר"ם מן הדין חייב לעמוד מדכתיב (נחמיה ט, ה) וכפתחו עמדם כל העם ועמידה הוא כפשוטו ראוי לנהוג כן, וכן מבואר ברמ"א שם (סעי' ד) ויש מחמירין ועומדין, ואינו דומה להא דאומנין דכאן כיון דלדעת מהר"ם וכפי פסק ר' עובדיה ספורנו מן הדין צריך לעמוד רשאי כל אחד להחמיר ולחוש לעצמו, ומלכד זה הא הר"ן לא ברירא ליה סברא זו וצ"ש ע"י יו"ד (ס' רמז ס"ה) פסק להדיא דלא כותיה מדכתב ואם עוסק במלאכת אחרים ורונה להחמיר על עצמו ולעמוד מפניו אינו רשאי, מבואר דבמלאכת עצמו רשאי ולכך כתב ברש"א אין בעלי אומנות

המקריב חטאת העוף חייב בתפילין של ראש, דהוה ספק עוסק במצוה ואינו פטור מן המצוה. 210. עיין בתומים ס' סו סק"ט ובאחיזרז ח"ג ס' סו אות ה. 211. פטור מפשיעה בעבדים וכו' אלא אף שומר שכן. 212. עי"ש בחידושי רבינו מאיר שמחה. 213. עי"ש בספר המקנה

208. ב' טעמים אלה הם בירושלמי ברכות פ"א ה"א, והוא ספק שם מהו הטעם, ועי"ש בפני משה דכתב בבאור הטעם דמפני כבודו דמראה שאינו חשוב להתאבל עליו, ולכאורה לפי"ז מי שפטורים להתאבל עליו פטורים מאנינות ג"כ. 209. עיין לעיל ס' י דכתב בשם השאגת אריה בהא דכחו

עמוד א' (על מה שאמרו בש"ס אין לי אלא לדבר הרשות לדבר מלוה מנן וכו') בפשיטות דתרי עשה דמי לא תעשה ועשה עיין שם והרב אהלי יהודה הכהן בדף כ"ט עמוד ג' כתב לדמות ראיית המוספות כמו שכתב במלל הרושים ודעתו דתרי עשה דוחים לא תעשה ועשה והבין שכן כתב בפשיטות הריטב"א בחידושו לכתב מליעא דף י"ו עמוד ג' (החידושי הריטב"א שבידי הס דפוס חדש ואין הדפוס מכוונים לדפוס ישן ואולי היינו כך הנ"ל) ומה שהכריח המלל הרושים מההיא דכתב מליעא דף ל"ב נראה דיש לומר לדעת הריטב"א דאין משם רא"י דתרי עשה נמי לא דחו לא תעשה ועשה דמלוה כיבוד ומלוה מורא הן חלוקות זו מזו דמורא לחוד וכבוד לחוד ועיין בהרמב"ם בפתיחה לה"ל ממרים שמתאסר לשמי מלוה חלוקות עיין שם ובפנים פרק ו' ובספר המלוה מלוה ר"י ורי"א ובספר החינוך פרשה יתרו סימן ל"ג ורי"ש פרשת קדושים אכל במלוה אחת שהוכפלו בה העשין יש לומר דגדול כמה לדמות לא תעשה ועשה ועיין שם שכתב העמקים כלל ח' ד"ה שוב ראינו וכו' שנמשך אחר סברת המוספות ולא הזכיר דברי הריטב"א הנ"ל :

ואם הלא תעשה ועשה הם שאינו שזה בכל אי אחי עשה ודמי להו עיין מוספות ב"א מליעא דף ל' עמוד א' ורי"ש עמוד ב' ומלל הרושים דף קמ"ו אות י"ב וכו"ב וכו"ג ובס"ק נבחר כלל קל"ד אות ב' דבור המתחיל עיין שם בלוח י"ד מ"א וחסדא ח"ב דף ר"ו עמוד ב' אות א' שושנת העמקים כלל ב' וכלל ג' ד"ה ולענין (דף י"ב סוף עמוד ג') ועיין כמה שרשמי במערכת הכ"ף אות ל"ט ד"ה וכבוד מלכים :

כ"ל מ"ד עשה דקיימא לן דמכין את מי שאינו רוצה לקיים עשה עיין כמה שרשמי במערכת הכ"ף אות ט"ל ומ' ומ"א וק"ה וק"ו :

כ"ל מ"ה עוסק במלוה דפטור מן המלוה לא אמרינן בעוסק בתלמוד תורה כן כתב מרן חיד"א בבב"א יוסף ארז חיים סימן ל"ב עיין שם מילתא בטעמא ועיין להרב דברי מנחם שם ובסימן מרפ"ז הגהות בית יוסף אות ב' :

ואם עוסק במלוה ומקבל עליה שטר אס גס בזה אמרינן דפטור מן המלוה האריך בזה הגאון כתב סופר ארז חיים סימן קי"ט הבאתי תורף דב"ק בקונטרס אסיפת דינים מערכת סוכה ס"י א' אות א' והגאון רמ"ז בא"ח ס"י י"ד אות ט' כתב בפשיטות דאף אס מקבל שטר חשיב עוסק במלוה וכו' : **ומי** שפוסק במלוה שבין אדם למקום אין סברא שיעמר ממלוה שבין אדם לחבירו דאינו פוסק אלא מלוה דכוותה כן כתב הרב שם אריה במשובות הנוספות שכתב בספר סימן ג' ומיישז קושים המוספות בשבועות ד' מ"ד ע"ב ע"ש :

ומי שהולך לקיים מלוה אס ההליכה בעמלה חשיבא מלוה לומר עוסק במלוה וכו' מתבאר מדברי השיטה מקובלת למסכת ברכות (בספר ברכה המשולשת) ד' י"א עמוד א' דמאן דאזיל לדבר מלוה מיקרי שפיר עוסק במלוה ופטור מן המלוה וידידי הגאון עמודי אס גר"ו בסימן ס' אות כ"א האריך קלמ בזה והוכיח מדברי הריב"ש סימן קי"א דההליכה חשיב מלוה ול"ן חסד סופר יורה דעה סימן קס"ב וגם דברי השיטה מקובלת הנ"ל עיין שם והרב פתח הדביר בחלק ג' סימן רמ"ח אות י"ג כתב גס כן דמבואר מחשובת הריב"ש דחשיב מלוה אכן מדברי הרשב"ש בסימן א' דף ב' עמוד ב' וסימן ב' דף ג' עמוד א' וסימן של"ד ד' ס"ג עמוד ד' נראה דחילוק על זה וכתב בשם הרב שרשי ה"ס דמדברי הרבנים מוהרי"ט ופני מראה וזרע אברהם מוכח דלא סברי בהרשב"ש ושכן מוכח מחשובת הריב"ש סימן ל"ה ושנ"ה וגם הרב חקרי לב ספר כל ראיות הרשב"ש וכו' אלו תורף דב"ק :

ורענין שומר אבירה למאן דאמר דהוי כשומר שטר משום פרוסה דרב יוסף והוא מטעם עוסק במלוה פטור מן המלוה כתב ידידי הגאון אד"ר יצ"ו בקונטרס הלכות גדולות אשר לו בהכנסת הגדולה החדש בלוח ד' בשם הגאון נחיצות המשפט סימן ט"ב סעיף קטן י"ט שהפלה דנב"א לרקה אין שייך לחייבו

גבילה לא טעם בזה אלא כמו שכתב במראה הפנים או אפשר דגבילה טעם דמשום דנשיאות כפיה הוי מלוה דרבים יש בו כח לדחות הלא תעשה ועשה כמו שהקשה שם בשיירי קרבן ורבי אחא סבירא ליה דזה טעם דלא מיקרי עשה דרבים כמו שהי"ן השיירי קרבן וא"כ אין הכרח דגבילה סבר דעשה דוחה לא תעשה ועשה ואף אס חמלא לומר דהוה סבר הכי פשיטא דהדר ביה ואף אי לא הדר ביה לית לן למינקט כוונתו ופתיחה הרב יפה מראה על הרב מוהר"ל נראה לעניות דעתי דאף אס נודה דהכי סבירא ליה לש"ס ירושלמי אינו מהיישב בזה דמכל מקום אכן בדין אית לן למינקט בש"ס דין דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה באופן שדבריו בזה תמוהים ולריך עיין :

ואם עשה שיש בו כרת דוחה לא תעשה ועשה הרב יד מלאכי סימן תקי"ו הביא מה שכתב ביבין שמועה בשם תוספות זכאים ל"ג ד"ה לענין מלקות דעשה דפסח שיש בו כרת דוחה לא תעשה ועשה והכריח שם דבעשה דמילה לא אמרינן כן דדוקא בפסח דמיקף עובר הכרת חמיר ודמי לא תעשה ועשה מה שאין כן כרת דמילה דאינו חל הכרת עד יום מותו ובפסח גופיה הביא דברי המוספות חולין דף ע"ח עמוד א' (ד"ה מנין) דסברי בהיפך עיין שם גס במלל הרושים מערכת זו אות ה' עמוד בפתיחה דברי המוספות ול"ן למה שכתב שם בגליון ולא כמלא אל"ל גליון הנ"ל ומראה עינים ל"ן לעיין לימודי ה' דף ב' עמוד ד' מקום שמואל בחידושי הש"ס דף ע' עמוד ג' פנים מאירות חלק ג' סימן מ"ח וקשה לעניות דעתי מובאים דף ק' עמוד א' אב"י אמר לא קשיא וכו' קודם מלוה דלא אחזי לפסח חיילא עליה אנינות וכו' ואי עשה דפסח דוחה לא תעשה ועשה קשה לימי עשה דפסח ולידמי איסור אנינות אף דיש בו עשה ולא תעשה עיין כמה שכתב הרמב"ן בתורת האדם בענייני אבילות ד"ה והכי שבעה ובהעמק שאלה בשאלתא ס"ו סעיף קטן ו' דף כ"ב סוף עמוד ב' ועיין בשאלות ותשובות רמ"ן אורח חיים סימן ג' מה שפלט בדברי תוספות זכאים הנ"ל ולא זכר מסתירת דבריהם בחולין הנ"ל ומלאמי בספר שושנת העמקים כלל ח' (ד"ה סן אחת) דאחר דסקיל וטרי בכלל זה כתב ועיין זכאים ק' עמוד א' ולריך עיין בכל זה ועיין בקרן אורה ליבמות על דברי המוספות בדף ה' עמוד ב' ד"ה כולם משעטנו וכו' :

והנה המוספות בזכאים שם סבירא להו דאף על גב דעשה שיש בו כרת דמי לא תעשה ועשה מכל מקום עשה אלים כגון עשה דמלורע שיש בו משום שלום הבית אינו דוחה לא תעשה ועשה ובישרי לב דף קי"ב אות מ"ח כתב בשם הריטב"א בפרק ב' דכתב מליעא דעשה אלים דוחה לא תעשה ועשה אי לאו דגלי קרא ושכן מתבאר מדברי המוספות נזיר דף ח"ן עמוד ב' ד"ה הר"פ עיין שם ואס כן לדעתם כל שכן שיש לנו לומר כן בעשה שיש בו כרת שדוחה לא תעשה ועשה (לפי דברי תוספות זכאים הנ"ל דיש בו כרת עדיף מאלים) וגמלא חברים מקשיבים לסברת תוספות זכאים הנ"ל ובספר פתח הדביר חלק ג' דף ש"ח עמוד ג' כתב בשם החקרי לב יורה דעה חלק ג' סימן קט"ו דידוע דעשה אלים כגון שיש בו כרת דמי לא תעשה ועשה וכו' ולריך לעיין בגוף דב"ק ואינו מלוי אל"ל והרב שמש יעקב ריש פרשת וארל (בד"ה והנה) כתב דעשה אלים כגון עשה דרבים דמי לא תעשה ועשה כמו שכתבו המוספות במחמורה דף ל"ג עמוד ב' ובזכאים ובכמה דוכתי עכ"ל ולי"ע :

והיבא דאיכא מרי עשה אי דחו ללא תעשה ועשה הנה במלל הרושים מערכת זו אות ח' הביא מה שכתבו המוספות ביבמות דף ב' (בד"ה אמר קרא) דאפילו מרי עשה לא דמי לא תעשה ועשה ואף שדמא ראייתם דאין ראייה מוההקדשתם דלא קאי אלא אלא תעשה כי קדושה היא לשון פרישות מכל מקום הוכיח בדבריהם מש"ס ב"א מליעא ל"ב עמוד א' טעמא דכתב רחמנא את שבתותי שממרו וכו' ה"א אין עשה דוחה לא תעשה ועשה וסא כיבוד אב איכא מרי עשה כבד ואיש אמו ואביו חיראו אלמא דתרי עשה נמי לא דחו לא תעשה ועשה אמנם לא ראה מה שכתב בחידושי הריטב"א לכתב מליעא על דף ל"א

הרבים שונה הלכות בהלכות בכורות ד' ה'ן עמוד ב' ומס' אהרן דף רמ"ז עמוד ב' דמבואר בהרשב"א והר"ן והר"ע ב' דף ח"ן עמוד ב' דכולם נכללים כמו דין עין שם ועין זכרנו למי"ס בחלק ב' מערכת זו ד' ס"ט ולהרב פורת יוסף א"ב העור סימן ה' דף מ"ט עמוד ב' :

כ"ד ב"ח עדות שכתלה מקלטה בעלה כולה אם הוא דוקא בפסולים לעדות מן המורה או אף בפסולים מדרבנן היה כתוב כאן ונתקן בספרי דברי חכמים שנשדי חמד חלק א' כ"ס"מ ע"ב :

כ"ד ב"ח עדות שכתלה מקלטה וכו' אי אמרינן בעד שוטל שכן להעיד שיכתל עדות הכשרים עיין להגאונים משנה למלך פרק ה' מהלכות עדות ותומים סימן ל"ז סעיף קטן י"א בשם הר"ע"א וארעא דרבנן אות ח"ד"ע ואור ל' דף ס"א עמוד ד' (ד"ה אומר) וקל"ה ח"מ"ה על הרב ארעא דרבנן שלא זכר דברי המשנה למלך בזה :

וא"י אמרינן בדיינים דמתכבטל הכל מפני לירוף הקרוב או פסול עיין מה שרשמי בקונטרס אסיפת הדינים מערכת חליה סימן ג' אות ד' ועיין בתומים סימן מ"ז סעיף קטן כ"ח שכתב דין זה אי בדיינים אמרינן נמלא אחד מהם קרוב או פסול וכו' הוא מחלוקת הראשונים ועיין מה שהאריך בזה בש"ת שאל ומשיב מהדורא ב' חלק ב' סימן דל"ה ונסתפק שם אם יכולים אחר כך הכשרים לבד לחזור ולדון אותו הדין שנית ועיין בש"ת פורת יוסף הנדפס חדש ממש להגאון מוהר"י מסלאנים נר"ו דף ג' ע"ד ומביא שם בשם קל"ה"ח סימן ל"ז ושער המשפט סימן ג' וסקיל וטרי בדבריהם ובדברי המשנה למלך וישועות יעקב שהזכרתי במערכת חליה הנ"ל וכתב דבתשובה הרשב"ן חלק ג' סימן רע"ז כתב דכל שכן דיינים חמדים עיין שם באורך ובספר יפה ענף דף ה' ע"ב אות ג' ל"ן לעיין בזכרונות הגאון דביא ומוהר"י באסן סימן פ"א וה"ה ראשון ללין כמוהר"א אשכנזי הובאו דבריו בספר בני צימין בא"ב העור סוף סימן ל"ג כתב דהוא מחלוקת הראשונים דמתשובה הגאונים בספר שערי דק ש"ז מח"ה סימן ל"ז נראה דלא נאמר בדיינים וכן נראה מפירוש רש"י ביבמות דף ק"ד במשנה דחל"ה בש"ס או בשלשה וכו' אך הרמב"ם בספר פ"ה דדור סימן קפ"ה והרשב"ן בחלק ג' סימן עז"ד והרשב"ם סימן ס"ט ומוהר"ש"ך חלק א' סימן ס"ו ומוהר"ח"ש בש"ת עיגולא סימן י"ט ס"ל דדיינים שוו לעדים לרין זה ול"ן למוהר"י אדרבי סימן ל"ד ומשנה למלך פרק ט"ז דעדות הלכה ה' ובני דור עיגולא דף כ"ה ע"ג וחסרי דוד על החוספתא פרק ט' דבבא בתרא וכו' ע"ש (ועיין עבודת השם דף ר"א ע"ב (ד"ה דיינים) מעשה אברהם דף ר"א ע"ב ילקוט הגרשני חלק א' דף כ"ב סוף ע"ד ויש לעיין בספר הר"ן (ק"ק) דף ט"ל ע"ב אות ג' ילקוט הגרשני חלק ג' בקונטרס אחרון שאחר מערכת התי"ו ד"ה ע"ג ובספר דברי גאונים כלל כ"ג אות י"ד י"א ולהעתיק איה"ש מ"ש שם אות ל"ז דמשק אליעזר (על חסן משפט) סימן ג' סעיף קטן ב' ובליונים שלי (חליה) :

ואשה כיון שאינה ראויה להעיד לא מיחשב קרוב או פסול ולא נתכבטל העדות בשבילה כן כתב בנתיבות המשפט סימן ל"ז סעיף קטן י"ד בשם התומים וכתב דמדבריו יש ללמוד דהוא הדין נכרי וקטן אינם פסולים עדות הכשרים ואולם גדול בדורנו מר קשישא הגאון מוהר"ן אלחנן י"ל"ז בספר נחל יצחק בסימן ל"ה ענף וא"ו וענף ז' האריך קל"ה בזה ודחה דברי הנתיבות דאין ללמוד קטן מאשה דלשם אלא אחת לכלל עדות מה שאין כן קטן כיון דחתי לכלל עדות מיקרי שפיר בר עדות רק ששפה הוא פסול ודיינין ביה דין נמלא אחד מהם פסול לבטל העדות וגם באשה דמה סברת התומים והעלה דלריגא יש מקום לומר דגם בגשים שייך שפיר לומר נמלא אחד מהם פסול לבטל עדות כולם :

ובעיקר דין זה היה נראה לעניות דעתי דלא אמרינן נמלא פסול לבטל כל העדות אלא בנכבטל מחמת פסול

לחייבו משום פרוטה דרב יוסף דלא שייך זה כי אם במלוה שהחובה עליו דוקא אבל בלדקס נמי שחובה על כל אדם ליתן לדקס אבל לא להיות גבאי לדקס וידידי עליון יהיה כתב דנראה לו דחליה באשלי רבנן דהא פרוטה דרב יוסף הוא משום עוסק במלוה ועוסק במלוה נלמד מהממלאים שנדמו לפסח שני ואיכא פלוגתא מי י"ו אם נושא ארונו של יוסף ולדידה שמעין דגם בגבאי לדקס שייך דין עוסק במלוה וכו' ואיכא מאן דאמר דמישאל ואללפן היו ולדידה יש לומר כמ"ס הנתיבות אלו חורף דב"ק י"ז והאריך בדברים טובים ונכוחים ע"ש דבריו הנחמדים :

ועוסק במלוה דרבנן אם פטור ממלוה דאורייתא וכן העוסק במלוה שבין אדם למקום אם פטור ממלוה שבין אדם לחבירו עיין בשאלות ותשובות שם אריה חיו"ד סימן ס"ד והרב פתח הדביר בחלק ב' סימן רל"ד אות ד' ר"ה וזו"ה וכו' כתב בשם הרשב"א בחידושו לסוכה ד' כ"ה אמתינן דשלוה מלוה פטורין וכו' דמתבאר מהש"ס דעוסק במלוה דרבנן פטור ממלוה דאורייתא גם בחלק א' סוף סימן כ"ה ד' מ"ט עמוד ב' כתב דהדין פשוט דאפילו עוסק במלוה דרבנן פטור גם במלוה דאורייתא אפילו אם יעבור הזמן ויתבטל ממנה לגמרי כיון שהמחיל בהימר דאכתי לא מתא זמן מלוה דאורייתא כמו שכתב בספר לפי"ת בדב"ש חלק ב' וכן הוכיח במשור הרב שם חדש חלק א' דף ק"ב עמוד ג' ועמוד ד' ועיין ישועות יעקב סימן חקפ"ו סוף סעיף קטן ד' ועיין בדברי רבינו יונה בפרק ג' דברכות אמתינן דקברו את המת וחזרו ובמה שכתבתי במערכת הבי"ת אות ק"י :

כ"ד ב"ח עד שטפל שכן להעיד אם פיסולו מדאורייתא עיין להרבנים ארעא דרבנן אות ח"ד"ע אות ח"ד"ע מקנה אברהם אות ע"ג משנה למלך פרק ה' מהלכות עדות כנסת הגדולה סימן ל"ד הגהות המור אות נ"ן נודע ביהודה חלק א' א"ב העור סימן כ"ט פתחי תשובה אה"ע סימן קמ"א סעיף קטן ל' קנין פירות דף שפ"א עמוד ב' ומה שכתב הרב מקנה אברהם שם להוכיח מדברי רש"י דסבירא ליה דהוי מדרבנן הכה מדברי רש"י שהוכיח הוא ז"ל הוא מה שהוכיח הרב מוהרי"ב דהוי דאורייתא והביא דבריו הרב שונה הלכות בכורות ד' ה"ן עמוד ג' ועיין שם מה שהאריך בענין זה ובחידושי הרשב"א לקידושין דף ח"ן עמוד ב' ולהרבנים חוט המשולש פרשת נח דף ד' עמוד ד' לפי"ת בדב"ש דף ק"ג ע"ד וק"י עמוד ב' ומ"ס בארעא דרבנן שם דהריעב"א בקידושין ח"ן עמוד ב' כתב דאין עדות הכשרים מתבטל מפני לירופיו יראה המעיין שם דלא כתב כן בפשיטות אלא בלשון אפשר ועיין בתומים סימן ל"ז סוף סימן ק"א פתחי תשובה ח"מ סימן ל"ד סעיף קטן כ"ה גם בדברי יוסף ח"מ סימן ט' אות כ' השמים תיבת ואפשר שהחידוש הרשב"א משמע דסבירא ליה דלאו משום דמתספקא ליה כתב הכי :

ואם מותר ליקח שכר כדי לילך לראות העדות עיין בחשן משפט סימן ל"ד סעיף י"ח בהגהה ובש"ת שאל ומשיב מהדורא ה' האריך לפתל בדברי הרשב"א בזה ובדברי המחנה אפרים הלכות שכירות פועלים סימן ח' אם דוקא שכר הליכה שרי בזה או אף שכר עדות והביא שו"ת הרדב"ז חלק ג' סימן חק"ז שמתקן בין עדות שכר ראה וכו' ובספר הרשב"א (שפסק הרמ"א הנ"ל) עיין שם בסימן ה' (וע' מהר"ם המ"ס בשו"ר עברה אות כ"ד) :

וכתב עוד בשו"ת שם בשם הרדב"ז הנ"ל דבעדים לא אמרינן דאם נטלו שכר להעיד עדותן בטלה ומתנינן אבב גררא נקטה ושמעתי זה השמים הרמב"ם ה"ה דהטובל שכר להעיד וכו' וכתב שאין דבריו נראין וכו' ופירש עתה הרמב"ם על דבר השמיטה ע"ש :

כ"ד ב"ח עד שטפל שכר נסתפק מרן החב"ב בנכנסת הגדולה סימן ב"ח הגהות בית יוסף אות קל"ה אי גם כל העדות שלא ידעו שנטל עליהם שכר נכללים והשיגוהו